

ZAKON

**O RAZVOJNEM PRESTRUKTURIRANJU SAVINJSKO-ŠALEŠKE PREMGOVNE REGIJE
(ZRPSSPR)**

I. UVOD

1. OCENA STANJA IN RAZLOGI ZA SPREJEM PREDLOGA ZAKONA

Regije z močno premogovno industrijo, ki so nekoč veljale za temelj gospodarske rasti, so postale sinonim za onesnaženost zraka, degradacijo tal in družbeno-ekonomsko nazadovanje. Ko se svet postopoma odmika od fosilnih goriv zaradi njihovega vpliva na zdravje in okolje, nikjer ni potrebne več podpore pri tem prehodu kot na območjih, kjer je premogovništvo oblikovalo lokalno zgodovino, identiteto in delovna mesta. Emisije ogljikovega dioksida, ki izhajajo iz proizvodnje in predelave premoga, so zdaj opredeljene kot eden glavnih dejavnikov podnebnih sprememb. Premog trenutno predstavlja 29 % svetovne oskrbe s primarno energijo, vendar ustvari 44 % svetovnih emisij CO₂. Ustrezni ukrepi za zmanjšanje teh emisij so nujni.

Od leta 2012 se je skupna proizvodnja električne energije iz premoga v EU zmanjšala za skoraj tretjino in predstavlja 13 % delež v letu 2023. V dejavnosti premogovništva je bilo leta 2021 neposredno zaposlenih približno 208.000 ljudi v 31 premogovniških regijah v 11 EU državah.

Prehod v trajnostno nizkoogljično družbo bo vodil do pomembnih sprememb v naših gospodarstvih in načinu življenja, potrebne so obsežne naložbe v posodobitev in razogljičenje proizvodnih sistemov, kar pa je hkrati lahko velika priložnost za povečanje konkurenčnosti Evrope, ustvarjanje delovnih mest in rast gospodarstva. Ker pa prehod v bolj zeleno prihodnost prinaša velike izzive, je potrebno zagotoviti, da se ga zastavi na način, ki bo čim bolj ublažil posledice za prizadete skupnosti.

Savinjsko – Šaleška regija je del Savinjske statistične regije in obsega območje desetih občin: Solčava, Luče, Ljubno, Gornji Grad, Rečica ob Savinji, Mozirje, Nazarje, Šmartno ob Paki, Šoštanj in Mestne občine Velenje. Regija obsega po velikosti 705,6 km² ozemlja, na katerem živi 61.397 prebivalcev. Po številu prebivalcev predstavlja regija okrog 3 % slovenskega prebivalstva in okrog 2,9% celotnega ozemlja. Regija (mezoregija) se upravno deli na dve upravni enoti. Upravna enota Velenje zajema tri občine: Mestno občino Velenje ter občini Šoštanj in Šmartno ob Paki. Upravna enota Mozirje zajema sedem občin: Solčava, Luče, Ljubno, Gornji Grad, Mozirje, Nazarje in Rečico ob Savinji.

Premogovnik Velenje naj bi po obstoječih načrtih obratoval do leta 2054, vendar je Vlada RS na podlagi Nacionalne strategije za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda¹ sprejela odločitev o njegovem predčasnem zaprtju leta 2033. Predčasno zapiranje pomeni izgubo najmanj 5.000 delovnih mest, tako neposredno kot posredno v dobaviteljski verigi, zato je potrebno ta delovna mesta nadomestiti s primerljivimi ter zagotoviti nadaljnji gospodarski razvoj regije. Prav tako bo potrebno ustvariti privlačno in zdravo bivalno okolje,

¹ Nacionalna strategija za izstop iz premoga in prestrukturiranje premogovnih regij v skladu z načeli pravičnega prehoda, Republika Slovenija, Ministrstvo za infrastrukturo, December 2021

vzpostaviti razvojno infrastrukturo ter odpraviti negativne posledice predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje v Savinjsko – Šaleški premogovni (SAŠA) regiji.

Nekdanje rudarske regije se lahko soočijo z več desetletij trajajočo strukturno brezposelnostjo, ki ima znatne družbene vplive. Močno vpliva na posameznike, na skupnost in na javne finance. Za zagotovitev pravičnega in trajnostnega prehoda je zato nujno potrebno ukrepati pravočasno in začeti razvijati alternativne poslovne priložnosti za ohranitev ali povečanje regionalne zaposlenosti in podporo gospodarski rasti dovolj zgodaj. Prestrukturiranje SAŠA regije ne sme biti samo teoretični koncept, ampak ga je treba konkretizirati z dejanskimi ukrepi, ki bodo pospešili prehod regije. Gospodarska diverzifikacija in tehnološki prehod v premogovnih regijah sta ključnega pomena za zagotavljanje dolgoročne rasti in zadostnega števila delovnih mest v teh regijah in za doseganje ciljev podnebne, okoljske in energetske politike EU. Obstoječa sredstva in programi EU, ki zaenkrat že podpirajo prestrukturiranje premogovnih regij, kot je Sklad za pravičen prehod, so premalo obsežna, da bi lahko v celoti zadovoljila finančne in razvojne potrebe pravičnega prehoda SAŠA regije, zato so glede na zapletenost in nujnost izzivov potrebna nadaljnja prizadevanja in intervencija Republike Slovenije.

Za SAŠA regijo je v obdobju 2024-2036 najpomembnejša energetska tranzicija. Regijsko gospodarstvo je močno odvisno od premogovniške dejavnosti, ki se bo začela postopoma zapirati. Omogočiti je potrebno pravični prehod za vse, najti novo ravnovesje v gospodarstvu, ustrezno prekvalificirati delovno silo in spodbuditi iskanje novih priložnosti tako v dejavnosti energetike kot tudi na drugih področjih. Za regijo je ključnega pomena, da se nadomesti predvsem daljinska toplotna energija iz TEŠ-a, ki jo koristijo uporabniki Mestne občine Velenje in Občine Šoštanj. Z Zakonom o prehodnem financiranju pospešenega in pravičnega izstopa iz premoga (Uradni list RS, št. 109/24) se z namenom pospešenega in pravičnega izstopa iz premoga urejajo pogoji in zgolj prehodno financiranje za začasno zagotavljanje proizvodnje in dobave toplote na območju Mestne občine Velenje in Občine Šoštanj. Poleg toplotne energije je nacionalnega pomena tudi nadomestiti električno energijo, ki jo sedaj proizvaja TEŠ.

2. CILJI, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA

2.1 Cilji

Namen zakona je odprava in omilitev posledic postopnega izstopa iz premoga v Savinjsko-Šaleški premogovni regiji v skladu z načeli pravičnega prehoda, in sicer z ukrepi, ki so namenjeni spodbujanju gospodarske rasti, ustvarjanju novih in ohranjanju obstoječih delovnih mest, ustvarjanju privlačnega in zdravega bivalnega okolja, vzpostavitvi razvojne infrastrukture ter odpravi negativnih posledic predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje in opustitve rabe premoga kot energenta v Termoelektrarni Šoštanj.

Zakon temelji na naslednjih strateških ciljih:

- ohranjanje in ustvarjanje novih delovnih mest v regiji ter diverzifikacija panog s spodbudami za gospodarstvo in ustvarjanjem podpornega okolja,
- zagotavljanje nadomestnih virov ogrevanja in zmanjševanje rabe toplotne energije,
- razvoj novih virov za pridobivanje električne energije,
- razvoj degradiranih površin in trajnostni razvoj regije,
- vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanja,
- ohranjanje kulturne dediščine premogovništva in energetike.

2.2 Načela

Predlog zakona temelji na naslednjih ključnih načelih:

- **energetska učinkovitost**

Cilj načela je oblikovati energetske in klimatske koncepte za celotno Savinjsko-Šaleško premogovno regijo, zmanjšati porabo energije in optimizirati toplotno in električno energijo in s tem zmanjšati emisije. Podatki na ravni Slovenije kažejo, da bo energetska prenova stavb treba še bolj usmeriti v celovite prenove. Ker večina emisij pri stavbah v gospodinjstvih, gospodarskem in institucionalnem sektorju nastaja pri rabi goriv za ogrevanje stavb, je bistvenega pomena zmanjšanje porabe energije z vgradnjo toplotne izolacije ter zamenjava naprav za ogrevanje z učinkovitejšimi tako v gospodinjstvih kot v institucionalnih in poslovnih stavbah.

- **energetska samooskrba s spodbujanjem alternativnih virov**

Cilj načela je povečati energetska samooskrbo, zmanjšati odvisnost od fosilnih goriv (izboljšati obstoječe tehnologije) in postopoma nadomestiti obstoječo električno in toplotno energijo. Na ravni Slovenije je leta 2019 delež OVE znašal 21,85 %, do leta 2030 pa mora v skladu s podnebnimi cilji EU Slovenija doseči 27-odstotni delež obnovljivih virov v končni rabi energije.

- **regija, odporna na podnebne spremembe**

Cilj načela je ustvariti regijo, odporno na tveganja podnebnih sprememb, ohraniti/izboljšati kakovost okolja in ustvariti pogoje za poseljenost območja. Gre za področje prilagajanja podnebnim spremembam in v povezavi s tem preprečevanje tveganja in krepitev odpornosti na naravne nesreče.

- **konkurenčnejše gospodarstvo**

Cilj načela krepitev konkurenčnosti gospodarstva je prispevati k dvigu produktivnosti na ravni posameznih podjetij. Potrebna bodo vlaganja v raziskave, razvoj in inovacije ter pametno in digitalno gospodarstvo, ki se bo nadgradilo še s krožnim gospodarstvom. Gospodarstvo v SAŠA premogovni regiji ima drugačno strukturo. Glede na velikost in dejavnost prevladujejo velike družbe, velik delež ima energetska dejavnost. Slednja dejavnost je tudi pred velikim izzivom prestrukturiranja zaradi zapiranja premogovnika. Za dvig produktivnosti v gospodarstvu bodo tako v ospredju vlaganja za povečanje inovacijske sposobnosti podjetij, povezovanje podjetij v različne inovacijske, razvojno-raziskovalne mreže, spodbude za internacionalizacijo, mednarodno vpetost za krepitev izvoza in izboljšanje inovacijskega sistema ter vključevanje podjetij v pisarne za prenos tehnologij.

- **prehod v krožno gospodarstvo**

Prehod v krožno gospodarstvo je odziv na pritisk rastočega gospodarstva in potrošnje na omejene vire in nosilno sposobnost okolja. V okviru tega načela so zajete usmeritve krožnega gospodarstva na področju energetske samozadostnosti, samozadostnosti z viri, krožne uporabe prostora skozi prostorsko regeneracijo idr.

- **vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanje**

Cilj načela je zagotoviti podporo in dostopnost do storitev svetovanja in karierni orientacije ter digitalno transformacijo na področju izobraževalnih storitev, zagotavljanje možnosti za usposabljanje, dokvalifikacijo in prekvalifikacijo v postopku prestrukturiranja. Ustvarjanje prilagodljivih izobraževalnih programov in programov usposabljanja glede na potrebe novih znanj na trgu dela izboljšuje odzivnost glede na potrebe trga dela ter ustvarja pogoje za lažji prehod iz izobraževanja v zaposlitev ter krepí kakovost sistemov poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

- **vlaganje v infrastrukturo in spodbujanje kulturnega in kreativnega sektorja ter trajnostnega turizma**

Cilj načela je uporaba kulture in turizma v kontekstu gospodarskega razvoja ter socialnega inoviranja. Bogato identiteto slovenskega naroda je treba oživiti preko inoviranja in digitalizacije kulture in kulturne dediščine in rekonstruirati, revitalizirati, energetske sanirati in/ali obnoviti javno kulturno infrastrukturo za namene digitalizacije in/ali razvoj inovativnih produktov in storitev in digitalizirati kulturno dediščino za potrebe turizma, inoviranje turističnih produktov in storitev.

2.3 Poglavitne rešitve

2.3.1. razvojno prestrukturiranje SAŠA premogovne regije

Opuščanje premoga je vseobsegajoč, dolgotrajen in zapleten proces, ki ga usmerjajo okoljske, gospodarske in socialne potrebe. Za sabo pusti vrzel na trgu dela, še posebej če je gospodarstvo v regiji osredotočeno na premogovništvo. Bistvena je vizija in dialog z deležniki. Pristopi z izvedbo projektov od spodaj navzgor ter financiranjem in koordinacijo od zgoraj navzdol so se v Evropi izkazali za uspešne.

Izkušnje s preходом so v veliki meri odvisne od specifičnega konteksta, vključno z zgodovino, identiteto, izzivi in potenciali regije, zato se je v zvezi z prenosljivostjo ukrepov drugih držav treba zavedati razlik med posameznimi državami in regijami ter upoštevati regionalne, tako gospodarske kot družbene, okoliščine čemur zakon zadosti, ko predvidi ukrepe, ki so še posebej pomembni za SAŠA premogovno regijo.

Ukrepi strukturne politike morajo upoštevati ne le ekonomske, temveč tudi socialne, okoljske in kulturne vidike. Predlagano prestrukturiranje SAŠA premogovne regije je tako splet v predmetnem predlogu zakona predlaganih ukrepov na gospodarskem, okoljskem, energetskem, infrastrukturnem, zaposlitvenem, izobraževalnem, socialnem ter kulturnem področju s skupnim ciljem zagotoviti nadaljnjo gospodarsko rast in razvoj regije.

2.3.2. Ukrepi razvojnega prestrukturiranja

Z zakonom se opredelijo naslednji ukrepi razvojnega prestrukturiranja:

- program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije na področju gospodarstva, energetike, okolja in socialne kohezivnosti,
- strateški projekti trajnostnega razvoja,
- ohranitev delovanja Muzeja premogovništva Slovenije ter razvoj kulturnega in kreativnega sektorja in
- odkup strateško-razvojnih nepremičnin, v last lokalnih skupnosti.

Zakon veže izvajanje ukrepov in upravičence do spodbud po tem zakonu na samo območje SAŠA premogovne regije. Območje je opredeljeno v skladu z Območnim načrtom za pravični prehod SAŠA premogovne regije. Območje SAŠA premogovne regije obsega 10 občin, in sicer Mestno občino Velenje ter občine Šoštanj, Šmartno ob Paki, Mozirje, Nazarje, Rečica ob Savinji, Gornji Grad, Luče, Ljubno in Solčava.

Sredstva se bodo dodeljevala na podlagi javnih razpisov in javnih pozivov ter izjemoma, kadar je to utemeljeno, z neposredno sklenitvijo pogodb oziroma neposredno potrditvijo operacije.

Za izvajanje zakona se bodo zagotovila dodatna namenska sredstva za vsako proračunsko leto v proračunu Republike Slovenije na posebnih proračunskih postavkah pristojnih ministrstev, kot to izhaja iz tega člena. Za izvajanje tega zakona bodo odprte nove proračunske postavke, ki bodo poleg že zagotovljenih rednih sredstev predstavljale dodatna sredstva ministrstev.

Prejemniki sredstev bodo morali zagotoviti, da v desetih letih ne bo prišlo do spremembe lastništva predmeta sofinanciranja ali spremembe namembnosti, sicer se vložek države v realni vrednosti vrne v proračun Republike Slovenije.

1. Program razvojnega prestrukturiranja

Program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije sprejme vlada za obdobje vključno od leta 2026 do leta 2030 in za obdobje od vključno leta 2031 do leta 2035. Republika Slovenija bo za ta namen zagotovila skupna sredstva v višini do 200.000.000,00 evrov. S programom se določijo ukrepi, časovni in finančni okvir za posamezno področje ter spremljanje izvajanja programa. Prvi program vlada sprejme v roku šest mesecev po sprejemu zakona.

Temeljna področja razvojnega prestrukturiranja so:

- gospodarsko prestrukturiranje in spodbujanje konkurenčnosti,
- energetska prestrukturiranje,
- socialna kohezivnost in vključenost, usposabljanje in izobraževanje ter
- okoljsko prestrukturiranje v smeri trajnost in izboljšanja oziroma ohranitve kakovosti okolja.

Program razvojnega prestrukturiranja pripravi ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, v sodelovanju z ministrstvi, pristojnimi za posamezno področje, in Razvojno agencijo Savinjsko-Šaleške regije. S programom se določijo ukrepi, časovni in finančni okvir ukrepov ter spremljanje izvajanja programa. V okviru poročanja o izvajanju zakona, ki vključuje tudi poročilo o izvajanju programa razvojnega prestrukturiranja, bo ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, poročalo vladi za pretekli dve leti.

Ukrepe razvojnih spodbud izvajajo ministrstva, javne agencije, javni skladi in javni zavodi.

V okviru temeljnih področij razvojnega prestrukturiranja so opredeljena vsebinska podpodročja:

- **gospodarsko prestrukturiranje in spodbujanje konkurenčnosti,**

Področje gospodarskega prestrukturiranja in spodbujanja konkurenčnosti vključuje naslednja podpodročja: spodbude za razvoj podjetništva in izboljšanje konkurenčnosti podjetij, vključno z zagonskimi podjetji ter t. i. scale-up podjetji, naložbe v raziskave, razvoj in inovacije digitalizacijo, razvoj kulturnega in kreativnega sektorja, varovanje, ohranjanje in oživljanje kulturne dediščine premogovniške regije ter razvoj trajnostnega turizma.

- **energetska prestrukturiranje**

Predlog zakona kot enega izmed ključnih ukrepov prestrukturiranja in energetskega prehoda regije predvideva prehod na obnovljive vire energije, izboljšanje energetske učinkovitosti stavb in procesov, vključno s spodbudami za energetska ranljive skupine, omogočanje lokalnih pametnih energetskih skupnosti in spodbujanje vključevanja obnovljivih goriv v energetska oskrbo ter trajnostno mobilnost.

- **socialna medgeneracijska kohezivnost in vključenost, usposabljanje in izobraževanje**

Področje socialne kohezivnosti in vključenosti, usposabljanja in izobraževanja vključuje naslednja podpodročja ukrepanja: socialna vključenost, zaposlovanje, vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanja, krepitev zdravja in zdravega načina življenja, rekreacije in športa ter ne nazadnje dostopnost stanovanj in izboljšanje kakovosti življenja.

- **okoljsko prestrukturiranje v smeri trajnosti**

Predlagani zakon prepozna pomembnost okoljske obnove območij, degradiranih zaradi premogovništva, kot ključni del prestrukturiranja regije, zato uvaja naslednja podpodročja ukrepanja: revitalizacijo prostorsko in okoljsko degradiranih območij ter spremembo namembnosti objektov, povezanih z izkopom in uporabo premoga, spodbujanje krožnega pristopa gospodarstva in zmanjševanje negativnih vplivov na okolje.

2. Strateški projekti trajnostnega razvoja

Za razvojno prestrukturiranje ter spodbujanje konkurenčnosti območja SAŠA premogovne regije je nujna prednostna obravnava naslednjih ključnih projektov:

- prenova sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline,
- preureditev energetske lokacije na obnovljive vire energije,
- zagotavljanje neprofitnih stanovanj v SAŠA premogovni regiji in
- dolina Start up-ov in scale-up podjetij.

Premog je gonilo razvoja SAŠA premogovne regije. Po izstopu iz premoga regija potrebuje novo gonilo razvoja. Zato je ob sistemu daljinskega ogrevanja potrebna neposredna podpora ostalim strateškim projektom, ker vsak od njih naslavlja ključne izzive regije in države ter prispeva k ustvarjanju delovnih mest z višjo dodano vrednostjo in posledično k dvigu kakovosti življenja ljudi.

2.1 Zakon o prehodnem financiranju pospešenega in pravičnega izstopa iz premoga (Uradni list RS, št. 109/24) ureja prehodno financiranje za začasno zagotavljanje proizvodnje in dobave toplote na območju Mestne občine Velenje in Občine Šoštanj. Proizvodnja in dobava toplote distributerju toplote se opravlja kot gospodarska javna služba z namenom in ciljem nemotenega zagotavljanja toplote v Mestni občini Velenje in Občini Šoštanj. Ker je obratovanje proizvodnih virov TEŠ nerentabilno zgolj za izvajanje gospodarske javne službe, alternativna rešitev za toplotno oskrbo pa na kratki do srednji rok ni na voljo, je TEŠ-u od 1. 1. 2025 do aprila 2027 treba zagotoviti zadostno nadomestilo s strani države, ki bo omogočalo njegovo obratovanje za potrebe oskrbe odjemalcev s toplotno energijo. Za zagotavljanje toplote na območju Mestne občine Velenje in Občine Šoštanj po aprilu 2027 je treba prenoviti celoten sistem ogrevanja, ki obsega posodobitev distribucijskega omrežja in vzpostavitev novih proizvodnih virov toplote.

2.1 Po opustitvi proizvodnje električne energije na lokaciji Termoelektrarne Šoštanj se načrtuje strateški projekt Preureditev lokacije za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, vključno s postavitvijo plavajoče elektrarne na Družmirskem jezeru.

2.3 Namen Strateškega projekta Zagotavljanje neprofitnih stanovanj v SAŠA premogovni regiji je omogočanje zagona novih podjetij, prihod visoko izobraženega kadra in krepitev regionalne konkurenčnosti.

2.4 Namen strateškega projekta Dolina Start up-ov in scale-up podjetij je celovita podpora vsem fazam razvoja in rasti podjetij, da bodo v regiji doseženi cilji glede ustvarjanja novih delovnih mest in diverzifikacije gospodarstva. Za vzpostavitev celotnega ekosistema je treba zagotoviti ustrezne prostorske pogoje, ustrezne programe prilagojene vsem fazam razvoja podjetij ter dostop do kapitala.

3. Ohranitev delovanja Muzeja premogovništva Slovenije ter razvoj kulturnega in kreativnega sektorja

Namen je ustanovitev Centra kulturnega in kreativnega sektorja v okviru že obstoječega Javnega zavoda Festival Velenje, katerega ustanoviteljica je Mestna občina Velenje. Center je platforma povezovanja ustvarjalnosti, spretnosti in znanj, ki povezuje raznolike ustvarjalce, industrijo, izobraževalne, raziskovalne, kulturne in umetniške ustanove ter lokalne skupnosti na področju trajnostnih industrij z namenom oblikovanja krožnega gospodarstva.

Muzej premogovništva Slovenije v Velenju je posebna dediščinska institucija, ki predstavlja ključen element identitete regije in tehniške dediščine Slovenije. V procesu zapiranja Premogovnika Velenje je vse bolj jasno, da je dolgoročna rešitev za ohranitev in razvoj muzejske dejavnosti prenos upravljanja na lokalni javni zavod – Muzej Velenje. Muzej Velenje prevzame upravljanje stalne razstave in spremljajoče objekte nad površino.

4. Odkup strateško-razvojnih nepremičnin v last lokalnih skupnosti

Občine so identificirale pomembne strateško-razvojne nepremičnine, katerih namembnost je predvidena za javno korist in ki naj bi prešle v last lokalnih skupnosti. Ob zapiranju Premogovnika Velenje d.o.o. premoženje ne sme biti odtujeno neodplačno, saj je ob zapiranju treba poravnati vse stroške zapiranja in poplačati upnike. Glede na navedeno in glede na dejstvo, da lokalne skupnosti za odkup nepremičnin ne razpolagajo z dovolj občinskimi proračunskimi sredstvi, se z zakonom omogoči sofinanciranje nakupa, in sicer v višini največ do ocenjene vrednosti nepremičnine v okviru proračunskih možnosti proračuna Republike Slovenije. V zakon se umesti varovalka, da občina v

desetih letih ne sem odtujiti, obremeniti ali spremeniti namembnosti premoženja. V nasprotnem primeru mora sredstva države v realni vrednosti vrniti v proračun Republike Slovenije.

3. OCENA FINANČNIH POSLEDIC PREDLOGA ZAKONA ZA DRŽAVNI PRORAČUN IN DRUGA JAVNA FINANČNA SREDSTVA

- ocena finančnih sredstev za državni proračun,
- ocena drugih javnih finančnih sredstev,
- predvideno povečanje ali zmanjšanje prihodkov državnega proračuna,
- predvideno povečanje ali zmanjšanje obveznosti za druga javna finančna sredstva,
- predvideni prihranki za državni proračun in druga javna finančna sredstva,
- sredstva bodo zagotovljena z zadolževanjem (poročila),
- v naslednjem proračunskem obdobju bodo sredstva zagotovljena ...

4. NAVEDBA, DA SO SREDSTVA ZA IZVAJANJE ZAKONA V DRŽAVNEM PRORAČUNU ZAGOTOVLJENA, ČE PREDLOG ZAKONA PREDVIDEVA PORABO PRORAČUNSKIH SREDSTEV V OBDOBJU, ZA KATERO JE BIL DRŽAVNI PRORAČUN ŽE SPREJET

- sredstva so zagotovljena v sprejetem državnem proračunu na naslednjih proračunskih postavkah ...,
- sredstva bodo zagotovljena s prerazporeditvijo v okviru sprejetega državnega proračuna s postavke ... na postavko ...,
- sredstva bodo zagotovljena z rebalansom ali spremembami državnega proračuna.

5. PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

5.1. Prilagojenost ureditve v EU

V svežnju Čista energija za vse Evropejce iz leta 2016 se je Evropska komisija zavezala, da bo podprla regije z intenzivno porabo premoga in ogljika pri prehodu na nov model ter sodelovala z vsemi ustreznimi partnerji pri ustvarjanju pogojev za pravičen prehod.

S ciljem zagotoviti namensko podporo regijam EU, ki se soočajo z nenehnim upadanjem premogovništva, je Evropska komisija decembra 2017 vzpostavila "Iniciativo za premogovniške regije v tranziciji" kot ukrep v okviru paketa „Čiste energije za vse Evropejce“. V okviru tega paketa je decembra 2019 Evropska komisija objavila Evropski zeleni dogovor (European Green Deal) kot sestavni del strategije Evropske komisije za podporo cilju EU glede doseganja podnebne nevtralnosti do leta 2050, kot je opredeljeno v Pariškem sporazumu. Zeleni dogovor kot ključno orodje predvideva mehanizem pravičnega prehoda (JTM – Just Transition Mechanism), da se doseganje podnebne nevtralnosti zgodi na pravičen način ter da nobena regija ne bo zapostavljena oz. prehod iz gospodarskega modela, ki temelji na fosilnih gorivih in intenzivni porabi virov, v bolj zeleno gospodarstvo, ki temelji na trajnostnem razvoju, poštenem zaposlovanju in zelenih delovnih mestih (Just transition).

Septembra 2020 je Evropska komisija predstavila svoj načrt za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v EU za vsaj 55 % do leta 2030 v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Opisana raven ambicij bo EU postavila na uravnoteženo pot do cilja podnebne nevtralnosti do leta 2050. Za doseg zadanih ciljev pa je potrebno temeljito uravnoteženje energetskega sistema, pospešeno opuščanje fosilnih goriv, ki onesnažujejo okolje (premog, naftni skrilavec, šota), prehod na čistejša oblike energije, inovativne tehnologije in bolj trajnostni gospodarski okvirji, kar predstavlja znatne izzive za veliko regij.

V duhu načrtovanja zapiranja premogovnika Velenje in razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije, je bila opravljena analiza ureditve v nekaterih drugih pravnih sistemih EU (Španija, Češka, Poljska, Nemčija) s pregledom nekaterih dobrih praks za pravičen prehod na ravni EU iz dodatnih treh držav članic.

5.2. Zvezna Republika Nemčija (Porurje)

Za Porurje v severozahodni Nemčiji so značilne velike zaloge črnega premoga. Regija je bila od sredine 19. stoletja središče evropske proizvodnje premoga in jekla z naglo rastjo števila prebivalcev, iz 400.000 leta 1850 na več kot 5 milijonov danes. Porurje se uvršča med industrijska območja z visoko gostoto poselitve, kjer živi 1.150 prebivalcev/km² (podatek iz leta 2017). Črni premog je bil osrednjega pomena za gospodarsko, družbeno in politično obnovo Zahodne Nemčije po drugi svetovni vojni. Leta 1957 je bilo v Porurju tako več kot 800.000 zaposlenih v premogovništvu in kovinski industriji, kar je predstavljalo približno 70 % vseh zaposlenih v regiji. V Porurju, ki je proizvedlo več kot 120 milijonov ton premoga na leto, je premog v petdesetih letih prejšnjega stoletja zagotavljal več kot 70 % porabe primarne energije in več kot 60 % električne energije. Proizvodnja premoga in proizvodnja drugih težkih industrij, vezanih na porabo premoga, so predstavljale približno 50 % regionalnega BDP leta 1980. Zaradi pomembnosti premogovništva med obnovo Nemčije po vojni in prevladujočim položajem sektorja v regionalnem gospodarstvu v smislu prihodkov in zaposlovanja je premogovništvo postalo osrednji vidik identitete Porurja.²

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je Porurje imelo zelo šibko osnovo za gospodarsko prestrukturiranje - v regiji je prevladovalo nekaj zelo velikih podjetij, povezanih s premogovništvom, in zelo malo malih oz. srednje velikih podjetij. Prav tako šibak je bil izobraževalni sistem, saj pred letom 1961 v regiji ni bilo višjih tehničnih šol ali univerz.

Hiter upad proizvodnje črnega premoga so povzročili predvsem gospodarski dejavniki – liberalizacija cene premoga leta 1958 je sprožila "premogovno krizo", ko sta se proizvodnja črnega premoga in zaposlitve v sektorju hitro zmanjšala zaradi močne konkurence na svetovnem trgu premoga (in nafte, ki je začela nadomeščati črni premog kot vir ogrevanja). Proces opuščanja premoga je bil počasen in je trajal približno 60 let, s povprečnim letnim zmanjšanjem proizvodnje premoga za 2 milijona ton/leto.³

Stroški proizvodnje črnega premoga so se v naslednjih desetletjih 20. stoletja in na začetku 21. stoletja še naprej povečevali, med letoma 1950 in 2008 so subvencije v podporo industriji znašale 289-331 milijard evrov.⁴ Leta 2007 je Nemčija pod vse večjim pritiskom EU privolila v ukinitve subvencije za proizvodnjo črnega premoga, saj subvencije niso bile več v skladu zakonodajo EU, ki prepoveduje tovrstno izkrivljanje konkurence.

5.2.1. Zakonodaja in ukrepi prehoda iz premogovno intenzivne regije

Leta 2010 je vlada Severnega Porenja-Vestfalije (NRW) poudarila pomembnost začetka „akcijskega programa“ za premogovno regijo lignita, saj je bil sektor črnega premoga takrat že nekaj desetletij v krizi. Vlada je želela biti proaktivna, zato so bili vzpostavljeni programi za strukturne spremembe; eden takšnih je bil projekt "Innovation Program Rhenish Coal Region". Kot primer dobre prakse se v zvezni deželi NRW pogosto navaja regionalna agencija za spremembe (eng: Future Agency Rhenish Region), ki je bila leta 2014 ustanovljena za upravljanje prehoda iz premoga. Agencija je nudila podporo regiji pri teritorialnih analizah, razvoju vizije regije, kot tudi pri razvoju in izvajanju

² Wong, J. et al., *Coal phase-out and just transitions, Lessons learned from Europe*, NewClimate – Institute for Climate Policy and Global Sustainability, Berlin, 2022

³ *ibid.* op. 2

⁴ Meyer, B., et al., *Staatliche Förderungen der Stein-und Braunkohle im Zeitraum 1950-2008*, Forum ökologisch-soziale Marktwirtschaft eV., 2010.

projektov, ob sodelovanju z deležniki v regiji. Agencija sledi tripartitnemu pristopu sodelovanja z deležniki, tako da vzpodbuja sodelovanje občin, gospodarskih združenj in sindikatov.^{5, 6}

Na zvezni ravni je potrebno omeniti Komisijo za rast, strukturne spremembe in zaposlovanje (KWSB), ki jo je zvezna vlada ustanovila leta 2018, sestavljena pa je bila iz predstavnikov politike, gospodarstva, okoljskih združenj, sindikatov ter prizadetih zveznih držav in regij. Cilj je bil uravnotežiti različne interese in ustvariti široko družbeno soglasje o zasnovi postopnega opuščanja premoga na podlagi energetske in podnebne politike ter s tem povezanih strukturnih sprememb v Nemčiji. Komisija je svoje delo zaključila s predajo končnega poročila zvezni vladi dne 31. januarja 2019. Priporočila je konec proizvodnje električne energije na premog v Nemčiji najpozneje do leta 2038, vključno z pregledom leta 2032.

29. januarja 2020 je zvezna vlada sprejela Zakon o zmanjšanju in ukinitvi proizvodnje električne energije iz premoga ter o spremembi drugih zakonov (nem. Kohleausstiegsgesetz). Bundestag in Bundesrat sta zakon sprejela 3. julija 2020. Zakon združuje predpise za zmanjševanje in ukinitve proizvodnje električne energije iz črnega premoga in lignita. Eden takšnih so na primer do leta 2026 predvideni razpisi za razgradnjo elektrarn na črni premog (več informacij v poglavju o ukrepih namenjenih korporacijam). Zakon vključuje tudi uredbo, ki omogoča brisanje izdanih CO₂ kuponov, nadalje predstavlja osnovo za spodbude za prehod iz premoga na fleksibilno in podnebju prijaznejšo proizvodnjo električne energije, prav tako pa vsebuje tudi informacijo o nadomestilih odjemalcem električne energije v primeru povišanja cen električne energije zaradi opuščanja premoga ter o izplačilu uskladiitve starejšim zaposlenim v premogovništvu zaradi lažjega prehoda v pokoj (več v poglavju o ukrepih namenjenih zaposlenim).

V istem obdobju pa je začel veljati tudi Zakon o strukturni krepitvi premogovniških regij (Strukturstärkungsgesetz Kohleregionen), katerega namen je podpora postopnemu opuščanju premoga v smislu strukturne politike s pripravo prizadetih regij na obdobje po proizvodnji premoga in proizvodnji električne energije. Zakon je tudi osnova za sprejem Zakona o naložbah v premogovne regije (InvKG). Zakon o strukturni krepitvi premogovniških regij ni namenjen samo omilitvi posledic opuščanja proizvodnje električne energije na premog, temveč daje regijam priložnost, da bodo po opustitvi premoga v boljšem položaju kot prej. V ta namen bodo v skladu z InvKG prizadete regije do leta 2038 prejele finančno pomoč v višini do 14 milijard evrov za posebej pomembne naložbe zveznih držav in občin (tako imenovani »prvi steber«). Poleg tega Zvezna vlada podpira regije z nadaljnjimi ukrepi v okviru lastne odgovornosti z do 26 milijardami evrov do leta 2038, na primer s širitvijo raziskovalnih programov in programov financiranja, financiranjem projektov prometne infrastrukture ali vzpostavljanjem zveznih institucij (tako imenovani »drugi steber«). Zakon določa devet področij investicij, med drugim varstvo okolja, raziskave, turizem, digitalizacijo in javne storitve ter si zastavlja naslednje cilje:

- Krepitev inovacijske dejavnosti na področju energetike in varstva podnebja.
- Ustanavljanje znanstvenih ustanov s poudarkom na specifičnih inovacijskih žariščih.
- Razpis za dva velika državna raziskovalna inštituta z odprto tematsko usmeritvijo v Lužiško in srednjenemško rudarsko območje lignita.
- Programi ali posamezni ukrepi za krepitev izobraževanja, kulture in športa v premogovniških regijah.
- Ustvarjanje 5000 novih delovnih mest zvezne vlade v premogovniških regijah v obdobju 10 let.

Pomemben sestavni del drugega stebra je zvezni program STARK, ki je bil zasnovan posebej za razmere v premogovniških regijah in podpira ekonomsko, ekološko in socialno trajnostno

⁵ *Good practice examples of regional and sub-regional strategies in coal regions in transition, Secretariat's Technical Assistance to Regions in Transition (START) as part of the European Commission's Initiative for coal regions in transition, 2021.*

⁶ *Regional Development Agency Rhenish Lignite Mining Area, Initiative for coal regions in transition, 2020.*

preobrazbo teh regij. Zvezni program STARK ima nekoliko drugačen pristop, in sicer je predvsem neinvesticijsko naravnan. Njegova posebnost je, da ne financira naložb, kot številni drugi programi, temveč podpira tekoče stroške, kot so osebje, najemnina, pisarniški material. Zvezni program STARK tako zapolnjuje vrzel in predvideva financiranje projektov v 11 kategorijah: Mreženje, Prenos znanja in tehnologije, Svetovanje, Kvalifikacije/usposabljanje in nadaljnje izobraževanje, Trajnostna prilagoditev javnih storitev, Načrtovanje zmogljivosti in strukturni razvoj podjetij, Duh skupnosti in skupno razumevanje prihodnosti, Zunanja trgovina, Znanstvena podpora procesu transformacije, Krepitev podjetniške dejavnosti ter Inovativni pristopi.⁷

Nemčija je veliko izkušenj pridobila tudi v predhodnih fazah procesa tranzicije. Odkar je v sredini 20. stoletja rudarstvo črnega premoga v Porurju začelo nazadovati, so bili izvedeni številni ukrepi. Strategija se je spreminjala od začetnega podpiranja industrije (subvencije) v kasnejšo podpiranje strukturnega preoblikovanja gospodarstva Porurja. Politike in programi pred letom 1980 so bili oblikovani po načelu od zgoraj navzdol (eng. top-down approach), kjer so bila sredstva neposredno dodeljena dejavnostim, ki so jih vnaprej opredelile nacionalne in regionalne vlade, medtem ko je bila vloga lokalnih akterjev zelo omejena. Zaradi neuspešnosti takšnega pristopa so v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja pričeli s pristopi od spodaj navzgor. Lokalne skupine so oblikovale in izvajale programe z načrtovanjem in finančno podporo regionalnih in nacionalnih institucij⁸ – ta pristop velja za ključni dejavnik uspeha v Porurju in je od takrat ostal prevladujoč pristop v Nemčiji.^{9,10}

5.2.2. Ukrepi za zaposlene

Med hitrim zatonom premogovništva v šestdesetih letih prejšnjega stoletja so se številni delavci v Porurju lahko zaposlili v razvijajočih se kovinskih industrijah, porabnikih premoga, na katere pa prehod iz domačega na uvožen premog ni vplival.¹¹ Delavci, ki so izgubili delo, so bili deležni različnih oblik socialne zaščite, ki so bile uvedene z nacionalno in regionalno politiko. Programi so vključevali odpravnine, kompenzacijske programe, programi ponovne prilagoditve, ukrepe za predčasno upokožitev in pokojninske prispevke. Ti programi so med letoma 1968 in 2020 znašali 18 milijard EUR.¹² Brezposelnost na regionalni ravni je bila uspešno omejena v šestdesetih letih prejšnjega stoletja zaradi razpoložljivosti dela v sorodnih sektorjih, subvencij in ukrepov socialne podpore.

Postopno opuščanje pridobivanja črnega premoga je zagotovilo, da se je večina delavcev, do dokončnega zaprtja rudnikov leta 2018, upokožila. Prav ukrepi za predčasno upokožitev in pokojninski prispevki pa so predstavljali največje podporne programe za nekdanje rudarje.¹³

Za primerjavo, navajamo še nekaj ukrepov socialne zaščite, ki so bili uvedeni v vzhodni Nemčiji, v regiji Lusatia, kjer je v letu 2016 premogovništvo še vedno predstavljalo 30% BDP, postopno opuščanje premoga pa je načrtovano do leta 2038 (ali prej). Temelječ na shemah predčasnega upokojevanja, ki so v Nemčiji prisotne že od leta 1972, je ukrep predčasnega upokojevanja za delavcem starejše od 58 let, sedaj določen z Zakonom o zmanjšanju in ukinitvi proizvodnje električne energije iz premoga (2020). Delavci, ki bodo izgubili delovno mesto, bodo največ 5 let prejeli nadomestilo (nadomestilo za prilagajanje), dokler ne dopolnijo pogojene starosti za

⁷ *Strukturstärkungsgesetz Kohleregionen, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2020 Teil I Nr. 37, ausgegeben zu Bonn am 13. August 2020.*

⁸ P. Taylor, R., *Case study: A Review of Industrial Restructuring in the Ruhr Valley and Relevant Points*, Institute for Industrial Productivity, Washington, 2015.

⁹ *ibid.* op. 8

¹⁰ Oei, P. Y., et al, *Lessons from Germany's hard coal mining phase-out: policies and transition from 1950 to 2018. Climate Policy*, 20(8), 2019.

¹¹ Nonn, C., *Die Ruhrbergbaukrise: Entindustrialisierung und Politik 1958–1969 (Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft, Band 149)*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2001.

¹² *ibid.* op. 8

¹³ Storchmann, K., *The rise and fall of German hard coal subsidies, Energy Policy*, Volume 33, Issue 11, 2005, Pages 1469-1492.

upokojitev. Poleg nadomestila so delavci upravičeni tudi do prispevkov za zdravstveno zavarovanje. Do nadomestila je upravičen delavec, ki je delal za eno od prizadetih podjetij na dan 30. 9. 2019 in dve leti neprekinjeno pred prenehanjem delovnega razmerja.¹⁴ Kot kompenzacija za znižanje dohodka, ki je v premogovniškem sektorju nesorazmerno visok, so predvidene tudi možnosti dodatnega zaslužka ter številne druge ugodnosti, kot so oprostitev plačila davkov in prispevkov.¹⁵ Za uvedbo postopka za pridobitev pravice do nadomestila je odgovoren delodajalec.

5.2.3. **Ukrepi za skupnost in regijo**

Leta 1966 je bila na nacionalni ravni uvedena celostna strukturna politika, ki se je osredotočala na izobraževanje, raziskave, mobilnost in prosti čas. V primeru Porurja je boljša povezljivost s sosednjimi mesti ne le preprečila migracije delavcev, temveč tudi povečala privlačnost regije za nove industrije. Tudi prve univerze v regiji so bile ustanovljene v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, kar se je pokazalo kot ključnega pomena za spodbujanje inovacijskih programov, ki so bili gonilo gospodarskega prestrukturiranja v naslednjih desetletjih.¹⁶

Pomemben dejavnik gospodarskega prestrukturiranja je bila vzpostavitev inovacijskih centrov, kot je npr. tehnološki park v Dortmundu, vzpostavljen leta 1985 pod okriljem Univerze v Dortmundu, ki je vzpodbudil tehnološke dejavnosti na tem območju z nudenjem podpore start-up podjetjem različnih sektorjev, vključno z IT, logistiko in tehnologijo okoljskega upravljanja. Do leta 2013 je bilo v tehnološkem parku 300 podjetij, ki so zaposlovala okoli 8.500 ljudi. Vendar pa starejši delavci, ki so izgubili delo zaradi upadanja premogovništva in jeklarske industrije, od tega programa niso imeli velikih koristi, saj je bila večina priložnosti ponujena mlajšim generacijam, zlasti univerzitetnim diplomantom.

Kot ključni primer gospodarskega prestrukturiranja, ki je nudil zaposlitve (sicer bolj kratkotrajne) vsem generacijam, se pogosto navaja razvojni program reke Emscher, ki je bil izveden v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Cilj programa je bil obnoviti degradirano in močno onesnaženo pokrajino v regiji, vodne sisteme, opuščene rudnike in prazne tovarne. V okviru programa je bilo izvedenih več kot 120 projektov, ki so pomembno prispevali k diverzifikaciji ekonomske situacije v regiji (*na primer: vzpostavitev tehnoloških centrov, inovativne in zelene prenove stanovanj in obnova industrijskih spomenikov za turistične namene, konverzija najbolj onesnažene reke v Nemčiji v rekreacijsko območje*), v skupni vrednosti približno 2,5 milijarde EUR, od česar je bila približno tretjina iz zasebnih sredstev. Program je uvedel takrat relativno nov razvojni pristop - od spodaj navzgor (eng. bottom-up approach), kombiniran s kontrolo kakovosti od zgoraj navzdol (eng. top-down), ki je kot osnova služil tudi poznejšim programom.¹⁷

Od leta 2000 se programi prestrukturiranja osredotočajo tudi na oblikovanje "grozdov" (eng. „clusters“) t.i. inovacijskih mrež z deležniki iz nevladnih organizacij, raziskovalnih ustanov in političnimi akterji celotne vrednostne verige novih poslovnih tokov (strukturna politika, ki temelji na kompetencah). Grozdi povezujejo industrijo in akademsko sfero ter usmerjajo gospodarsko in politično podporo za spodbujanje inovacij v novih poslovnih tokovih. Ukrepi za spodbujanje visokošolskega izobraževanja in inovacijskih grozdov so sicer privedli do povečanja števila dobro plačanih in visokokvalificiranih delovnih mest v novih sektorjih, vključno z energetiko in upravljanjem okolja, vendar pa rast novih industrij ni ustvarila veliko priložnosti za nekdanje rudarje in brezposelnost v regiji je med letoma 1982 in 2014 ostala visoka (10-16 %).¹⁸ K vztrajni stopnji brezposelnosti je prispevalo tudi dejstvo, da je bila gospodarska uspešnost novih industrij nižja od

¹⁴ *Retirement and support packages for older workers in the EU coal sector: a briefing paper on European cases, Secretariat's Technical Assistance to Regions in Transition (START) as part of the European Commission's Initiative for coal regions in transition, 2023.*

¹⁵ *ibid.* op. 2

¹⁶ *ibid.* op. 2

¹⁷ *ibid.* op. 5

¹⁸ *ibid.* op. 10

tiste v premogovništvu; nova delovna mesta so imela na splošno nižjo produktivnost, dodano vrednost in dohodek v primerjavi z delovnimi mesti v premogovništvu.¹⁹

Gospodarsko prestrukturiranje je spodbujal tudi zasebni sektor. 70 največjih podjetij v regiji je leta 1989 združilo moči ter ustanovilo združenje „InitiativKreis Ruhr“, s ciljem trajnostne krepitve prihodnjih možnosti in konkurenčnosti regije. Eden najuspešnejših projektov je InnovationCity Ruhr (2010), katerega cilj je razviti inovativne zamisli o tem, kako se spopasti s podnebnimi in strukturnimi spremembami mestnih območij. Na razpisu je zmagalo mesto Bottrop, ki je postalo prvi nemški mestni laboratorij za eksperimentalne rešitve za podnebju prijazen razvoj mest. Izvedenih je bilo več kot 300 projektov, s poudarkom na energetski učinkovitosti in obnovljivih virih energije. Po uspešnih rezultatih je ministrstvo zvezne dežele usmerilo sredstva prek ERDF za podporo uvajanju modela InnovationCity še v 20 drugih okrožjih na območju Porurja.²⁰

Sodelovalne pristope ponazarja tudi iniciativa "In4climate.NRW" (2018) - sodelovanje deležnikov, vključno z vlado zvezne dežele NRW, industrijo in akademsko sfero, s ciljem razviti strategije in tehnologije za trajnostno, dolgoročno podnebno nevtralno industrijo, predvsem na področju jekla, kovin, kemikalij in cementa. Raziskave je izvajalo šest raziskovalnih ustanov pod vodstvom Inštituta Wuppertal, projekt pa je trajal štiri leta.

Pomembni, predvsem v smislu zmanjšanja družbenega odpora proti procesom strukturnih sprememb, so bili projekti ohranjanja kulturne dediščine, ki so ohranjali in slavili industrijsko zgodovino regije. Velik del identitete Porurja je povezan z zgodovino premogovništva in njegovim pomenom za obnovo Nemčije po vojni. Stara industrijska območja, kot je "Zeche Zollverein" (nekdanji obrat za proizvodnjo premoga), so bila spremenjena v prostore za raziskovalne inštitute in zagonska podjetja, muzeje, turistične znamenitosti in prizorišča za kulturne prireditve.²¹

Dodatno navajamo še nekaj ukrepov iz regije Lusatia, kjer številni programi poskušajo izkoristiti strokovno znanje in priložnosti v regiji. Kot primer dobre prakse se pogosto izpostavlja vzpostavitev jezerske pokrajine v Lusatiji, kjer so okoli 140 km² nekdanjih površinskih rudnikov lignita spremenili v verigo umetnih jezer. Lusatia je tako postala največje evropsko območje umetnih jezer, z več kot dvajsetimi med seboj povezanimi jezери, plažami, gozdovi, kolesarskimi potmi in objekti za vodne športe. Nekdanje industrijske infrastrukture (npr. most, čistilna naprava ter razgledni stolp) so vsi ohranjeni kot regijski spomeniki industrijske dediščine, prav tako so možni ogledi še delujočih odprtih kopov.

Proces regeneracije je vključeval večnivojski in interdisciplinarni proces načrtovanja s sodelovanjem različnih interesnih skupin iz regije (vključno s sindikati, predstavniki javnosti, lokalnih oblasti itd.).^{22, 23} Ob tem so v regiji spoznali, da je s strateškim programom sanacije okolja mogoče obnoviti tudi okoljsko najbolj oškodovana območja ter da je prav proces načrtovanja z vključevanjem deležnikov pripomogel k odobravanju tovrstnih ukrepov s strani javnosti.²⁴

5.2.4. Subvencije za podjetja in korporacije

Subvencije za premog so bile uvedene na začetku "premogovne krize" leta 1958 kot nadomestilo potrošnikom za uporabo domačega premoga, in sicer za razliko med vse dražjo oskrbo z domačim

¹⁹ *ibid.* op. 8

²⁰ Z. Kapetaki (editor): *JRC Science for policy report: Recent trends in EU coal, peat and oil share regions, 2021.*

²¹ Reitzenstein, A., et al., *Structural change in coal regions as a process of economic and social-ecological transition – Lessons learnt from structural change processes in Germany, Climate Change 33/2021, 2022.*

²² *ibid.* op. 5

²³ *Building on local assets to create a new economy: A report on the municipality of Megalopolis and eligible area, Secretariat's Technical Assistance to Regions in Transition (START) as part of the European Commission's Initiative for coal regions in transition, 2022.*

²⁴ *ibid.* op. 5

črnim premogom in cenejšim uvoženim premogom. Subvencija je bila na začetku razmeroma majhna, vendar se je ob koncu 20. stoletja nenehno povečevala. Do leta 2002 so skupni stroški subvencij za premog znašali 158 milijard evrov.²⁵ Vseeno pa subvencije niso mogle omejiti hitrega upadanja zaposlenosti v domači industriji črnega premoga. Povpraševanje po premogu se je v Nemčiji zmanjšalo zaradi nadaljnje zamenjave premoga z nafto, predvsem v sektorjih končne rabe, kot je npr. ogrevanje in zaradi vse manjšega povpraševanja po premogu v domači jeklarski industriji, ki je bila pod pritiskom rastočega svetovnega trga.

Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja so bili uvedeni tehnološki programi za izboljšanje konkurenčnosti propadajočega premogovništva in jeklarstva s tehnološko modernizacijo. Večina tehnoloških programov v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bila usmerjena v posodobitev premogovnikov in jeklarske industrije, medtem ko je bil cilj "tehnološkega programa za gospodarstvo" 1978-1984 izboljšati inovativnost v manjših in srednjih podjetjih različnih sektorjev.²⁶

Za regije, ki so nedavno oz. trenutno v procesu postopnega opuščanja proizvodnje električne energije na premog, so kompenzacijski ukrepi določeni v Zakonu o prenehanju proizvodnje električne energije na premog (KVBG). Eden izmed ukrepov so nadomestila za elektrarne na črni premog, ki so upravljana prek razpisanih premij za razgradnjo do leta 2027. V tem procesu vlada opredeli kapaciteto elektrarn, predvidenih za razgradnjo, in objavlja razpise, za katere se lahko potegujejo oz. dajo ponudbo. Da bi zagotovili spodbudo za zgodnejšo razgradnjo elektrarn, se bodo najvišje cene sčasoma znižale. Če je nadomestilo dodeljeno, elektrarne prejmejo sprejeto ponudbo (€/MW) in morajo opustiti zmogljivosti v določenem obdobju. Najvišja raven teh premij je bila leta 2020 določena na 165.000 EUR/MW in se letno zmanjšajo. Če razpisana kapaciteta razgradnje ni dosežena, mehanizem začne temeljiti na starosti elektrarne. Ukrepi nadomestil je bil predmet obsežnega pogajalskega procesa z več deležniki, izplačila nadomestil pa so namenjena sanaciji poškodovanega in onesnaženega prostora.

5.3. Kraljevina Španija (Asturija)

Španija ima dolgoletno premogovniško tradicijo, ki sega vse do 18. stoletja. Vendar pa je tudi v Španiji v zadnjih 30-ih letih zaznati upad proizvodnje in zaposlovanja v premogovništvu. Takšen pojav je povzročilo več dejavnikov, med drugim tudi evropska zakonodaja, vse večja podpora podnebnim ukrepom, presežene zmogljivosti v električnem omrežju in uveljavitev obnovljivih virov energije. Številni španski premogovniki so že dolgo nekonkurenčni, odvisni od subvencij, ki so med letoma 1992 in 2014 stale 22 milijard EUR. Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja je premogovništvo v Španiji predmet različnih programov prestrukturiranja. Sklep Sveta EU 2010/787/EU z dne 10. decembra 2010 o državnih pomočeh za lažje zapiranje nekonkurenčnih premogovnikov je vzpostavil nov regulativni okvir. Ta sprememba usmeritve je bila podlaga za načrt zapiranja premogovnikov v Španiji, ki je določal strukturirano prekinitev rudarskih dejavnosti za vse nekonkurenčne rudarske enote, ki do 31. decembra 2018 niso dosegle, da bi bili stroški proizvodnje vsaj enaki prihodkom.²⁷

Leta 1990 so rudarska podjetja zaposlovala 45.200 delavcev, poleg tega pa tudi ni zanemarljivo število zaposlenih v spremljajočih dejavnostih. Do začetka leta 2018 se je to število drastično zmanjšalo in je premogovništvo obvladovalo zgolj 9 podjetij, ki so zaposlovala skupno 1.833 ljudi ter še 565 ljudi pri podizvajalcih, in sicer na štirih območjih Španije: Asturija, León, Palencia in Teruel. Dodatna ranljivost se je ustvarila ob nezmožnosti ohranjanja zaposlitev s pomočjo sanacijskih ukrepov zaradi stečaja večine podjetij, zato so premogovniške regije utrpeli velik upad

²⁵ Storchmann, K., *The rise and fall of German hard coal subsidies*, *Energy Policy*, 33(11), pp. 1469–1492, 2005.

²⁶ *ibid.* op. 20

²⁷ *Spain, 4 years towards a just energy transition*, *Instituto para la transición justa*, Ministerio para la transición ecológica y el reto demográfico, 2023.

prebivalstva in gospodarstva, povezanih s procesom tranzicije. Zaprtje premogovnikov decembra 2018 je potekalo hkrati z zapiranjem termoelektrarn na premog. Predvidena je prekinitve vse proizvodnje električne energije na premog do leta 2030; nedavni gospodarski, tehnični in regulativni razvoj je ta proces pospešil, tako da se pričakuje popolno zaprtje že okoli leta 2025. Delež premoga v mešanici električne energije je padel iz 14,3 % leta 2018 na 2,8 % leta 2022 in še naprej upada.²⁸*Načrti za prestrukturiranje*

Za omilitev posledic zaprtja premogovnikov po letu 2000 so bili sprejeti naslednji načrti za prestrukturiranje z namenom spodbujanja alternativnega gospodarstva, ustvarjanja novih zaposlitvenih priložnosti, in s tem ublažitev negativnih vplivov procesa tranzicije na družbo:

- 1998-2005 Premogovništvo in alternativni razvojni načrt za rudarske regije
- Nacionalni strateški načrt rezerv premoga 2006–2012 v novem modelu integriranega in trajnostnega razvoja za rudarske regije.
- Okvir za ukrepanje za premogovništvo in rudarske regije za obdobje 2013–2018.

Načrti so predvideli pomoč za zapiranje rudnikov, prestrukturiranje delovne sile, razgradnjo naprav, obnovo naravnih območij, nove gospodarske projekte oz. širitev obstoječih (npr. subvencije ali “soft loans”) ter pomoč pri izvedbi infrastrukturnih projektov.²⁹ Vsi omenjeni načrti so določali tudi ukrepe predčasnega upokojevanja.

Za vzpostavitev trajnostnega in konkurenčnega gospodarskega modela, ki bo pomagal zaježiti podnebne spremembe, je bil leta 2019 sprejet Strateški okvir za energijo in podnebje, ki je sestavljen iz treh ključnih stebrov:

- Zakon 7/2021 o podnebnih spremembah in energetske prehod,
- Nacionalni celoviti energetski in podnebni načrt (PNIEC), in
- Strategija pravičnega prehoda (ETJ).

Strategija pravičnega prehoda poskuša povečati družbene koristi ekološke preobrazbe in ublažiti negativne vplive, ki jih lahko ima proces tranzicije na določena ozemlja in ljudi. Odobritev strategije pravičnega prehoda je predvidena na vsakih 5 let, z namenom posodobitve prednostnih nalog in ukrepov za pravičen prehod med samim procesom tranzicije. Drugi inovativni vidik strategije pravičnega prehoda je ustanovitev Inštituta za pravičen prehod (eng. Just Transition Institute, ITJ) kot avtonomnega vladnega organa na nivoju generalnega direktorata pri ministrstvu za ekološki prehod in demografske izzive. Namenjen ITJ-a je izvajanje ukrepov za zagotavljanje pravičnega prehoda na prizadetih ozemljih in vključitev potreb pravičnega prehoda v politike javne uprave. V sklopu Strategije pravičnega prehoda je vzpostavljen nujni akcijski načrt (eng. Urgent Action Plan) za obravnavo vplivov na območjih, ki jih je prizadelo zaprtje premogovnikov in elektrarn.

Poleg sektorskih dogovorov s sindikati in podjetji, so bili lansirani tudi sporazumi o pravičnem prehodu (eng. Just Transition Agreements; JTA), ki se osredotočajo na prizadeta območja. Delujejo kot orodje soupravljanja, ki zagotavlja zavezanost in usklajevanje javnega sektorja na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ter predlaga podpirne ukrepe za prestrukturiranje teh območij. JTA temeljijo na širokem sodelovanju javnosti in presoji socialno-ekonomskih vplivov na lokalni ravni. Trenutno je sklenjenih 15 sporazumov o pravičnem prehodu, v katerih je sodelovalo več kot 800 deležnikov (vključno s podjetji, organizacijami poslovnega sektorja, lokalnimi oblastmi, sindikati, univerzami, izobraževalnimi ustanovami, okoljskimi in drugimi nevladnimi organizacijami in združenji, razvojnimi agencijami, lokalnimi akcijskimi skupinami in drugimi zainteresiranimi ali prizadetimi subjekti) in za katere je bilo prejetih več kot 2000 idej in predlogov.

Načrti za prestrukturiranje so bili uspešni v smislu varstva delavcev, prav tako je bilo zagotovljeno postopno in organizirano zaprtje rudarske dejavnosti z vzpostavitvijo okoljskih, logističnih in

²⁸ *Spain, towards a just energy transition, Instituto para la transición justa, Ministerio para la transición ecológica y el reto demográfico, 2022.*

²⁹ *ibid. op. 27*

socialnih infrastrukturnih izboljšav. Zaradi geografskih razlogov in poprejšnje intenzivnosti monokulture premoga je bila gospodarska diverzifikacija na nekaterih območjih uspešnejša kot na drugih; na območjih kjer je bilo že prej več gospodarske raznolikosti, je bilo lažje. Načrti prestrukturiranja so pomembno prispevali k ponovni oživitvi območij, vendar pa niso rešili vseh izzivov s katerimi so se regije srečale.³⁰

5.3.1. **Ukrepi za zaposlene**

Podpora za predčasno upokožitev in prostovoljno odpuščanje je bila urejena z ministrsko odredbo leta 1998. Po odredbi imajo pravico do predčasne upokožitve delavci, stari najmanj 52 let in zaposleni v prizadetih podjetjih najmanj 3 leta. V shemo prostovoljnega odpuščanja so se lahko prijavili delavci, ki so bili zaposleni le eno leto in so najmanj tri leta prispevali v posebni režim socialne varnosti za premogovništvo.³¹ Načrt za premog 2006-2012 je v zvezi s shemami predčasne upokožitve določal, da upravičenci še naprej prejemajo plačo od premogovniške družbe do dosežene zakonske upokožitvene starosti. Sodelovanje pri teh shemah ni bilo omejeno le na rudarje, ampak razširjeno na celotno industrijo, na primer inženirje in upravno osebje. Plače so bile izračunane kot odstotek njihove plače prejšnjih let, prav tako so bile ohranjene ekonomske prednosti rudarskih delovnih mest. Nadalje je Okvir aktivnost 2013-2018 glede predčasne upokožitve določal, da je podpora na voljo za delavce, stare vsaj 54 let, z 10 ali več let delovne dobe. Upravičenci bi lahko prejeli 70 % svoje bruto plače v zadnjih šestih mesecih dela. Tudi Načrt za premog 2019-2027 vsebuje določbe v zvezi s predčasnim upokojevanjem, in sicer brez večjih sprememb od poprej veljavnih, razen da jih združuje z raznimi programi za dvig zaposljivosti in vključitev v delo.³² Španija pa je tudi že začela izvajati posebne ukrepe za pravičen prehod delavcev v premogovništvo, strukturirane v sporazumih o pravičnem prehodu (eng. Just Transition agreements). Nujni akcijski načrt, odobren za obdobje 2019–2021, ki pa se še vedno izvaja, določa naslednje cilje³³:

- Zagotoviti ustrezno nadomestilo delavcem, ki izgubijo delo v premogovniških podjetjih zaradi zaprtja.
- Ohranjanje zaposlenosti v premogovniških območjih z različnimi shemami.
- Predstaviti sporazume o pravičnem prehodu kot ukrepe ki zagotavljajo, da zaprtja ne bodo vplivala na zaposlitve in populacijo, ko bo proces tranzicije končan.

Prvi konkretni rezultat strategije pravičnega prehoda in njenega nujnega akcijskega načrta, ki sta bila prevedena v resnično ukrepanje, je bil podpis tripartitnega okvirnega Sporazuma za pravični prehod (eng. *Framework Agreement for a Just Transition for Coal Mining and the Sustainable Development of Mining Regions for the period 2019-2027*) med vlado, sindikati in rudarskimi podjetji oktobra 2018. Sporazum jamči takojšnje podpirne ukrepe za delavce, gospodarsko podporo premogovniškim območjem in potrebno kratkoročno financiranje.

Posledično je bil aprila 2020 podpisan sektorski sporazum za pravičen energetski prehod za zapiranje termoelektrarn, in sicer med lastniki termoelektrarn, sindikati in vlado. Ta sporazum cilja na premestitve delavcev in iskanje nadomestnih zaposlitev na prizadetih območjih.

Španski Inštitut za pravičen prehod namenja posebno pozornost izzivom in priložnostim za zaposlovanje in dobro počutje žensk. V zvezi s tem se pojavljajo številne pobude za zmanjšanje neenakosti med spoloma na prizadetih območjih (npr. podpirne sheme za lokalne poslovne projekte vključujejo merila spola, točkovanje in zagotavljanje večje gospodarske podpore za projekte, ki spodbujajo zaposlovanje žensk; dogodki oz. konference na temo podpore ženskemu podjetništvu).

³⁰ *ibid. op. 28*

³¹ *del Río, P., Coal Transition in Spain, IDDRI and Climate Strategies, 2017.*

³² *ibid. op. 14*

³³ *ibid. op. 27*

5.3.2. Podporni ukrepi, izvedeni med leti 2019 in 2023

V nadaljevanju so predstavljeni podporni ukrepi^{34, 35}, prevideni oziroma izvedeni v letih 2019 do 2023 iz nujnega akcijskega načrta in sporazumov o pravičnem prehodu za pomoč pri ohranjanju delovnih mest, oživitvi gospodarstva in obnovitvi okolja na prizadetih območjih.

5.3.2.1. Ukrepi za izboljšanje zaposljivosti in zaščite delovno aktivnega prebivalstva

- Predčasna upokožitev in odpravnine za ljudi, ki jih je prizadelo zaprtje industrije premogovništva v skladu s sporazumom 2019-2027.
- Pod okriljem Inštituta za pravičen prehod so vzpostavili banke delovnih mest (eng. job banks) za delavce, ki jih je prizadelo zaprtje premogovnikov in elektrarn na premog.
- Svetovalna služba za izboljšanje zaposljivosti za ljudi, ki jih je prizadelo zaprtje industrije premogovništva. Predvideno je prilagojeno svetovanje o izboljšanju njihove zaposljivosti in iskanju nove zaposlitve. V ta namen se opravi osebna analiza zaposlitvene situacije, analizirajo se elementi, ki so ovira do zaposlitve, upoštevajo se zaposlitvena pričakovanja posamezne osebe. Na podlagi teh informacij se opredeli potreba po usposabljanju in se oblikuje osebna učna pot.
- Prekvalifikacije za zelena delovna mesta.

5.3.2.2. Lokalni gospodarski projekti

- Eden izmed ključnih vidikov procesa pravičnega prehoda je spodbujanje alternativnih poslovnih dejavnosti, ki diverzificirajo območja in ustvarjajo nova delovna mesta. V ta namen so bile uvedene podpirne sheme za poslovne projekte in podjetnike; gre za nepovratna sredstva (subvencije), ki pokrivajo del stroškov naložb. Prednost imajo projekti z največjimi družbenimi in okoljskimi koristmi za območja v tranziciji kot so na primer projekti industrijskega recikliranja plastike, gum in baterij, ustvarjanje poslovnih dejavnosti po načelu krožnega gospodarstva, industrijska proizvodnja in agroživilski projekti, povezani z endogenimi viri prizadetih območij, projekti za privabljanje turizma na prizadeta območja - podeželski hoteli, hostli in promocija naravne dediščine, projekti za zagotavljanje socialno-zdravstvenih storitev, od domov za upokožence do fizioterapije in veterinarskih klinik.
- Poleg podpornih shem je ključnega pomena tudi sama podpora območjem, kot je npr. izvedba seminarjev o podpornih shemah in možnostih pridobitve subvencij.

5.3.2.3. Občinski, kulturni in infrastrukturni projekti

- Davčni prihodki od elektrarn na premog so v mnogih primerih predstavljali pomemben delež občinskih proračunov za vzdrževanje javnih storitev, zaradi česar je treba za razvoj občin uporabiti alternativne vire. Financirajo se občinski in drugi infrastrukturni projekti z namenom zagotavljanja ustreznih storitev državljanom in podjetjem za ohranitev njihovega bivanja in dejavnosti na območju. Projekti med drugimi vključujejo energetske sanacije, razne izboljšave za industrijska območja z namenom privabljanja novih podjetij (npr. oblikovanje centrov za sodelovanje in delo na daljavo za spodbujanje podjetništva), socialne in zdravstvene storitve za prebivalstvo in oskrbo starejših ter turistične projekte, osredotočene na lokalno kulturno in naravno dediščino.
- Programi za ohranjanje kulturne in industrijske dediščine in kulturne dejavnosti, kot je npr. program Dinamiz-ARTj, ki združuje lokalno kulturno povpraševanje z vrsto dejavnosti, ki jih ponujajo mladi umetniki, ki delujejo na katerem koli ustvarjalnem področju kot so glasba, gledališče, ples, fotografija, slikarstvo, kiparstvo, itd., skozi predstave, razstave in podobno. Namen programa je vzpodbuditi kulturno dogajanje kot tudi privabiti turiste v regije. Pomemben kulturni projekt je tudi "La Térmica Cultural", ki je spremenil nekdanjo elektrarno Compostilla I v Ponferradi (León) v večnamenski center za spodbujanje rudarske zgodovine, kulture in zabave. Prostor bo deloval tudi kot center za kongrese, forume, konference in dogodke, prav tako bo namenjen lokalnim društvom.

³⁴ *ibid.* op. 27
³⁵ *ibid.* op. 28

5.3.2.4. Okoljska, digitalna in socialna infrastruktura

- Podporni program za okoljske, socialne in digitalne infrastrukturne projekte v občinah na območjih, ki jih je prizadel energetske prehod, na podlagi potreb, ki so jih lokalni subjekti sporočili v okviru njihovega sodelovanja, predvsem obstoj degradiranih ali premalo izkoriščenih občinskih stavb in želja po njihovi obnovi in novi uporabi za namene socialnih stanovanj, prostore za spodbujanje podjetništva, obnova stavb kot ukrep za vzpodbujanje kulturne dediščine, dograditev občinskih športnih objektov.
- Tudi naravne danosti so predmet projektov, ki združujejo njihovo ohranjanje, tradicionalno izkoriščanje virov in njihovo prilagajanje za preživljanje prostega časa (pobude za obnovo parkov, trgov, sprehajalnih poti in kolesarskih stez).

5.3.2.5. Okoljska obnova degradiranih premogovniških območij

- Okoljska obnova območij, ki jih je degradiralo premogovništvo, je pomemben del politik pravičnega prehoda. Leta 2022 je bil uveden Načrt obnove okolja na območjih, ki so bila degradirana zaradi rudarjenja, z namenom ponovne ozelenitve in obnove več kot 3.700 ha z aktivnim sodelovanjem lokalnih skupnosti pri oblikovanju projektov za nove alternativne rabe obnovljenih območij. Pri teh projektih je prednostno zaposlovanje bivših rudarjev in preoblikovanje delovnih mest v zelena delovna mesta, sredstva pa so bila v večini zagotovljena iz Načrta za okrevanje in odpornost.

5.3.2.6. Raziskave in razvoj za energetske prehod in obnovljivi viri energije v vozliščih pravičnega prehoda³⁶

- Projekti raziskav in razvoja na področju shranjevanja energije in zelenega vodika.
- Zmogljivost omrežja, ki je sproščena zaradi zaprtja elektrarn na premog, se dodeli projektom obnovljive energije prek razpisov, ki dajejo prednost projektom z največjimi socialno-ekonomskimi in okoljskimi koristmi za prizadeta območja. To je unikaten ukrep, saj so namesto podeljevanja dovoljenj za dostop do omrežja izključno na podlagi tehničnih podatkov, kot je običajno, projekti ocenjeni tudi z vidika prispevka k Strategiji pravičnega prehoda, to je na primer z vidika zaposlovanja (zaposlovanje bivših zaposlenih, zaposlovanje žensk), izvajanja dejavnosti prekvalifikacije, učinka na povezane lokalne poslovne in industrijske projekte. Drugi dejavniki, ki se prav tako ocenjujejo, vključujejo predloge povezanih socialno-ekonomskih načrtov in sporazume z drugimi podjetji ali lokalnimi združenji za spodbujanje lokalnih iniciativ. Posledično je tak ukrep spodbuda za tekmovalnost med podjetji, ki želijo izvajati projekte obnovljivih virov energije, da bi v največji možni meri izboljšali socialno-ekonomske koristi za lokalno prebivalstvo. Prvi razpis za pravični prehod je potekal na vozlišču elektrarne na premog v Andori (Teruel) s 1.202 MW na razpisu. Razpis je primer dobre prakse; delovna mesta, ki bodo ustvarjena, bodo znatno odtehtala tista, ki jih je prizadela zaprtje obrata.

5.3.2.7. Pravični prehod kot horizontalna tema v zvezi z podpornimi ukrepi

- Eden izmed ključnih vidikov španskega pristopa je vključevanje potreb pravičnega prehoda kot horizontalno komponento celotnega paketa strateških projektov za gospodarsko oživitvev in preobrazbo (PERTE) za obnovljivo energijo, obnovljivi vodik in shranjevanje, financiranih iz Načrta za okrevanje, preobrazbo in odpornost.

5.3.3. Ukrepi, financirani iz Sklada za pravičen prehod

Zgoraj opisani ukrepi so se začeli izvajati že pred uvedbo Sklada za pravičen prehod, finančnega instrumenta v okviru kohezijske politike Evropske unije, katerega namen je podpreti območja, ki se soočajo s hudimi socialno-ekonomskimi izzivi kot posledicami prehoda na podnebno nevtralnost, in preprečiti povečevanje regionalnih razlik. Španija bo prejela skoraj 869 milijonov evrov iz Sklada za pravičen prehod (JTF) po sprejetju Programa za pravičen prehod in njegovega teritorialnega načrta za pravičen prehod (TJTP).³⁷ Skoraj tretjino sredstev bo prejela regija Asturias, ki se nahaja na severni obali Španije, njeno gospodarstvo pa sedaj temelji na storitvenem sektorju (70% BDP);

tradicionalno je območje močno slonelo na premogovništvu. Eden glavnih izzivov za regijo Asturias je vpliv postopnega opuščanja premoga na regionalno energetske bilanco, in sicer prehod iz neto izvoznice v neto uvoznico električne energije; leta 2017 je premog namreč predstavljal 75 % proizvodnje električne energije v regiji, v primerjavi z 17% na nivoju celotne Španije.

JTF na nacionalni ravni vlaga v energetske učinkovitost, krožno gospodarstvo, obnovljive vire energije (npr. sončna energija, veter na morju, obnovljivi vodik) in zeleno preobrazbo industrije. Sklad bo financiral vozlišče za tehnološke inovacije na področju obnovljive energije in shranjevanja energije na morju v A Coruñi, podpiral prenovu javnih zgradb v Leónu za izboljšanje njihove energetske učinkovitosti; in spodbujal inovativne projekte z uporabo mikroalg za proizvodnjo obnovljivih goriv v Cádiz. Poleg tega bo zagotovljena finančna pomoč malim in srednje velikim podjetjem ter projektom, ki vodijo v diverzifikacijo gospodarstva, usmerjeni v sektorje, ki veljajo za strateške za posamezna območja. Prav tako bo pozornost namenjena usposabljanju in prekvalificiranju brezposelnih oseb, zaposlenih v ogljično intenzivnih panogah, razvijanju kvalifikacij, potrebnih za trajnostni razvoj območij, ter delavcem, da najdejo dobro plačane zaposlitve. JTF bo pomagal razviti rešitve in nove tehnologije, ki zagotavljajo nove gospodarske dejavnosti za območjih, ki jih je prizadel prehod. Na primer, v regiji Asturias bo JTF podpiral vzpostavitev središča inovacij za umetno inteligenco. Več regij bo razvilo projekte za spodbujanje trajnostnega in kulturnega turizma ter ohranjanje etnografske dediščine. V Teruelu bo JTF podpiral obnovo območij rudarske in industrijske dediščine za kulturne dejavnosti, s čimer bo spoštoval zapuščino rudarskih občin; v Palenci bodo s sredstvi EU obnovili mladinski hotel, da bi pomagali ustvariti stalna delovna mesta.

Iz regije Asturias prihaja še en primer dobre prakse, in sicer se omenja leta 2019 ustanovljen odbor z vključevanjem deležnikom, da bi zagotovil celovito oceno posledice postopnega opuščanja premoga za regijo Asturias. Odbor je vključeval akterje iz najpomembnejših sektorjev regije kot so energetika, industrija, kmetijstvo-gozdarstvo, okolje, gradbeništvo, promet, trgovina, turizem. Po številnih posvetovanjih (pet sektorskih okroglih miz in preko 30 srečanj) je odbor pripravil analitično poročilo, ki vsebuje SWOT analizo vsakega sektorja in identificira možne izzive, ki izhajajo iz energetskega prehoda. Odbor je podal tudi medsektorska priporočila in predložil predloge strategij za prehod, inovacije, in razvoj v Asturiji. Medsektorski pristop je v tem primeru omogočil razvoj celovite ocene energetskega prehoda, usklajen pristop k odločanju in ukrepanju, ki zagotavlja, da se ideje in načrti skupno posredujejo višjim ravnam oblasti (Španiji ali EU), prav tako pa izboljša razumevanje vprašanj in priložnosti ter povečuje verjetnost najdbe rešitev za dane izzive.³⁸

Kljub dolgoletni zavezanosti Španije k pravičnemu prehodu, vključevanju in usklajevanju med različnimi vladnimi in nevladnimi deležniki, vključno s sindikati in splošno javnostjo, kljub številnim pozitivnim ukrepom, ki so bili izvedeni s ciljem prestrukturiranja prizadetih območij pa je potrebno omeniti tudi nekatere zaznane izzive, kot na primer pomisleke glede trajnosti javnih financ, izseljevanje iz rudarskih mest, povečevanje zdravstvenih stroškov za predčasno upokojene delavce, povezane predvsem z alkoholizmom in depresijo, s pomembnimi socialnimi posledicami.³⁹

5.4. Republika Poljska (Šlezija)

Republika Poljska je druga največja premogovniška država v Evropi in deveti največji proizvajalec premoga na svetu. Na področju zapiranja rudnikov in prestrukturiranja regij premore veliko izkušenj; proces tranzicije Poljske s premoga se je začel pred več kot 30 leti. Od takrat se je proizvodnja črnega premoga postopoma zmanjšala za 63 odstotkov (iz 147 milijonov ton leta 1990 na 54 milijonov ton leta 2020), zaposlenost v rudarskem sektorju pa se je zmanjšala za 80 odstotkov (od

³⁶ *Instituto para la transición justa, Ministerio para la transición ecológica y el reto demográfico, Competing for grid access so that the transition from coal is just, 2022.*

³⁷ *EU Cohesion policy: €869 million for a just climate transition in Spain, European Commission, 2022.*

³⁸ *ibid. op. 5*

³⁹ *ibid. op. 14*

približno 390.000 do 80.000 delovnih mest). Ta zmanjšanja so predvsem posledica spreminjajočih se političnih in gospodarskih razmer - rudarstvo je postalo manj konkurenčno v gospodarstvu prostega trga, ki se je razvilo po padcu komunizma leta 1989. Kot odgovor so bile izvedene politike prestrukturiranja, katerih cilj je bil povečanje konkurenčnosti sektorja, zmanjšati stopnjo brezposelnosti med delavci, ki so bili prej zaposleni v premogovništvu, nasloviti socialne in gospodarske posledice zaprtja premogovnikov in s tem povezane izgube delovnih mest ter spodbuditi gospodarski razvoj zunaj premogovniškega sektorja.⁴⁰

5.4.1. Ukrepi za zaposlene

Vsi programi prestrukturiranja od devetdesetih let prejšnjega stoletja vključujejo tudi sheme predčasnega upokojevanja rudarjev, ki odgovarjajo normativnemu okviru, po katerem so rudarji poklicna skupina s posebnimi upokojitvenimi ugodnostmi. Pokojninski sistem namreč določa možnost predčasne upokojitve za tiste zaposlene, ki so dopolnili 55 let in delali najmanj 20 let (ženske) oz. 25 let (moški), vključno z vsaj desetimi leti rudarskega dela. V primeru petnajst let rudarskega dela, se je mogoče upokojiti pri 50-ih letih, oseba s 25-letnim stažem podzemnega rudarjenja s polnim delovnim časom pa se lahko upokoji pri kateri koli starosti.⁴¹

5.4.1.1. Predupokojitveni dodatek in socialni dodatek, 1990–1998

V prvih letih procesa tranzicije so bili na voljo le omejeni ukrepi za pomoč premogovniškemu sektorju in njegovim zaposlenim. Med prvimi ukrepi v korist zaposlenim sta bila leta 1993 uvedena predupokojitveni dodatek (»rudarski dopust«, eng: "miners' leave") in socialni dodatek (eng. welfare allowance). Predupokojitveni dodatek je bil ponujen podzemnim rudarjem, ki so se soočali z izgubo službe ob zapiranju premogovnikov. Določen je bil starostni pogoj in pogoj delovne dobe, upravičenci pa so dobili za največ 3 leta izplačan dodatek v višini 50 odstotkov plače. Dodatek so lahko prejeli naenkrat ali v mesečnih obrokih. Rudarji, upravičeni do predupokojitvenega dodatka so prav tako obdržali standardne privilegije aktivnih rudarjev, kot so pravica do letnega bonusa (t. i. 13. mesečno plačilo), drugega letnega bonusa (t. i. 14. mesečno plačilo) in nadomestilo za premog, zagotovljeno v naravi (premog za ogrevanje) ali v denarni obliki (vsota denarja, ki ustreza tržni vrednosti premoga v naravi). Socialni dodatek pa je bil plačilo v zameno za prostovoljno prekinitev pogodbe o zaposlitvi. Ponudili so ga rudarjem, ki jim je ostalo več kot tri leta do upokojitvene starosti, pri čemer se je lahko izplačeval največ dve leti v mesečnih obrokih. Obe nadomestili so prepolovili, če bi si nekdanji rudar v tem času našel drugo zaposlitev.

5.4.1.2. Rudarski socialni paket, 1998–2002

Junija 1998 je vlada sprejela načrt, imenovan Reforma rudarjenja črnega premoga, ki je poskušal omejiti prekomerno proizvodnjo premoga in preštevilno delovno silo. Cilj reforme je bil prestrukturirati sektor in obnoviti njegovo konkurenčnost z zmanjšanjem državne podpore, in sicer z zaprtjem nedonosnih rudnikov in zmanjšanjem števila zaposlenih. V ta namen je bil sprejet Rudarski socialni paket kot dopolnitev naravnega procesa upokojitve. Ukrepi so bili oblikovani v dogovoru s sindikati, prav tako pa so bili ukrepi povzeti na zakonski ravni, kar mu jim je dalo večjo veljavo kot prejšnjim programom prestrukturiranja, sprejetim kot notranji vladni dokumenti.⁴²

Rudarski socialni paket je bil namenjen vsem podzemnim delavcem, ki so delali v premogovniškem sektorju vsaj pet let in so se odločili za prostovoljno zapustijo delovno mesto. Nekaj manjših ukrepov je bilo namenjenih tudi delavcem, ki niso delali pod zemljo. Za razliko od vseh prejšnjih mehanizmov,

⁴⁰ Śniegocki, A. et.al., *Just Transition in Poland: A Review of Public Policies to Assist Polish Coal Communities in Transition, Resources for the Future (RFF), Environmental Defense Fund (EDF), Report 22-06, 2022.*

⁴¹ *ibid. op. 14*

⁴² *ibid. op. 40*

pa ukrepi niso bili omejeni le na rudarje, ki so delali v premogovnikih, ki so v fazi zapiranja. Paket je vključeval štiri tipe ukrepov, in sicer^{43,44}:

- Rudarski dopust oz. t.i. predupokojitveni dodatek: upravičeni so bili rudarji z manj kot pet let do izpolnjevanja pogojev za upokojeve. Predstavljal je 75 % mesečne plače. Ob doseženi pravici do pokojnine so upravičenci pridobili polne pokojnine.
- Odpravnina: enkratna, brezpogojna odpravnina t.i. »zlata stisk roke«, kar je znašalo za 24 mesecev povprečne plače v rudarskem sektorju. Odpravnina je bila omejena na delavce, ki niso bili upravičeni do rudarskega dopusta, prav tako odpravnina ni združljiva s socialnim dodatkom.
- Socialni dodatek - oblika prostovoljne prekinitve delovnega razmerja. Znašal je 65 % povprečne mesečne plače, izplačan mesečno med prekvalifikacijo in iskanjem zaposlitve, za največ dve leti. Če se je delavec v dveh leti po odhodu iz premogovnika na novo zaposlil, je bil kljub temu še nekaj mesecev upravičen do socialnega dodatka.
- Prekvalifikacija: vsi nekdanji rudarji, tako podzemni, kot tisti ki niso delali pod zemljo, so bili upravičeni do enega tečaja prekvalifikacije za izboljšanje njihove zaposljivosti zunaj rudarskega sektorja.

Rudarski socialni paket je obravnaval tudi druge prioritete, kot so varstvo okolja, sodelovanje z rudarskimi občinami in regijami ter izvajanje EU standardov v luči prihajajočega pristopa Poljske k EU. Rudarske občine (opredeljene v zakonu iz leta 1998 kot tiste, ki so imele delujoč rudnik črnega premoga leta 1999 ali pozneje) so pridobile posebne ugodnosti; Šlezija je imela 60 takih občin. Da bi podprla ustvarjanje lokalnih delovnih mest, je lahko občina z rudarsko družbo ustanovila nova podjetja, prevzela njihove nepremičnine in prejela prednostna posojila od vlade za spodbujanje gospodarske dejavnosti. Med letoma 1998 in 2001 je tako več rudarskih občin prevzelo nepremičnine v zaprtih rudnikov, rudarsko podjetje pa je običajno v zameno prejelo odpis dolga. V večini primerov so bili prevzeti objekti in zemljišča uporabljeni za različne javne službe in ne za ustanavljanje novih podjetij in gospodarskih dejavnosti. Kot primer dobre prakse lahko navedemo Center za izobraževanje in gospodarstvo (eng. New Gliwice Center for Education and Business), kjer je občina izvedla modelno revitalizacijo zaprtega premogovnika KWK Gliwice in mesto spremenila v sodobno izobraževalno in poslovno cono. New Gliwice so dom številnih tehnoloških podjetij in funkcionalen urbani prostor, ki prebivalce privablja s kulturnimi in športnimi dogodki. To je bil eden največjih projektov ponovne namembnosti na Poljskem, ustvarjenih je bilo več kot 1900 novih delovnih mest.^{45, 46}

Generalno gledano je Rudarskemu socialnemu paketu uspelo zmanjšati število zaposlenih v premogovništvu (za 67 tisoč), dvigniti produktivnost zaposlenih za 40% in izboljšati njegovo konkurenčnost. Ključna vloga pri tem se pripisuje sindikatom. V nasprotju s pričakovanji se ni veliko zaposlenih odločilo za socialni dodatek - le 419 zaposlenih, namreč menili so, da bi bila takšna prostovoljna prekinitve delovnega razmerja preveč tvegana glede na njihove omejene izkušnje pri iskanju zaposlitve, pomanjkanje strokovnih kompetenc, nizko stopnjo izobrazbe in negotovosti na lokalnem trgu dela.

Paketu ni uspelo zagotoviti potrebne podpore za delavce, ki so zapustili sektor. Predvidevanja, da bodo prejemniki enkratne odpravnine le-to uporabili za zagon lastnega podjetja se niso uresničila, tisti, ki pa so ustanovili podjetje, pa v mnogih primeri niso uspeli, ker jim je manjkalo podjetniških izkušenj in učinkovitih podpornih mehanizmov. Programi prekvalifikacij, ki so jih ponujali javni zavodi za zaposlovanje, so bili nezadostni in v nekaterih primerih niso ustrezali potrebam trga dela. Posledično je npr. Šlezija poročala o precejšnjem povečanju brezposelnosti med izvajanjem Rudarskega socialnega paketa in v naslednjih letih: odstotek brezposelnih prebivalcev v regiji se je

⁴³ *ibid. op. 14*

⁴⁴ *The Transformation of the Polish Coal Sector, The International Institute for Sustainable Development, Winnipeg, 2018.*

⁴⁵ *ibid. op. 40*

⁴⁶ *ibid. op. 44*

povečal iz 9,9 odstotka leta 1999 na 16,5 odstotka leta 2002 in rekordnih 17,4 odstotka leta 2003.⁴⁷ Pomembno je tudi omeniti, da sposobnosti in izkušnje upokojenih rudarjev niso bile ustrezno uporabljene za razvoj lokalnega gospodarstva, niti v tradicionalnih kot tudi ne v novih sektorjih, kar samo nadalje negativno vpliva na javne finance.

5.4.1.3. Podjetje za prestrukturiranje rudnikov, 2000-2018

Leta 2000 je poljska vlada ustanovila Podjetje za prestrukturiranje rudnikov ("SRK"), podjetje za zaprtje nedonosnih rudnikov, varovanje njihove infrastrukture, popravilo škodo zaradi rudarjenja in obnovitev območij.

Predvidene so tudi bile sheme predčasnega upokojevanja za rudarje z manj kot štirimi leti do doseganja pogojev za upokojeitev, programi za pomoč delavcem pri iskanju zaposlitve v drugih sektorjih (vključno z možnostmi samozaposlitve) in programi za spodbujanje prijav na delovna mesta v drugih še delujočih rudnikih. Te sheme so delovale podobno kot sheme Rudarskega socialnega paketa in prejšnjih politik.

SRK je deloval kot blažilec v procesih prestrukturiranja, po letu 2010 pa je deloval v skladu s pravili odločitve Sveta EU o postopnem prenehanju subvencij obstoječim premogovnikom do 31. decembra 2018. SRK je tako omejil svoje dejavnosti in deloval na področju ekonomsko, okoljsko in družbeno odgovornega zapiranja nekonkurenčnih rudnikov.⁴⁸ Delo podjetja za prestrukturiranje rudnikov se ocenjuje kot učinkovito pri podpori zaposlenim, ki so bili pripravljeni zapustiti sektor premogovništva, ni pa dovolj spodbujalo transformacije območij in opuščanja premogovništva.

5.4.1.4. Premogovniški dodatek za rudarske upokojence, 2012-2018

Kot vladni odziv na upad industrije črnega premoga je možno šteti tudi državna prizadevanja za kritje stroškov rudarskih podjetij, povezanih s premogom za svoje nekdanje zaposlene. Premogovniški dodatek je plačilo v naravi (rudarji so bili upravičeni do doživljenjske zaloge 2,5 ali 3 ton brezplačnega premoga letno za uporabo v svojih domovih) ali denarni ekvivalent glede na vsakoletne tržne cene. Premogovniški dodatek je del poljskih kolektivnih pogodb že od časa pred drugo svetovno vojno; podobne pravice so imeli tudi rudarji po drugih evropskih državah.

V letih 2012–2015 so rudarska podjetja odpovedala kolektivne pogodbe, vključno s premogovniškimi dodatki. Te obveznosti je nato prevzela državna zakladnica, takšna državna pomoč podjetjem pa ni bila v nasprotju z Odločbo Sveta EU 2010/787/EU, ker ni služila za podaljšanje življenjske dobe trenutno delujočih rudnikov. V letu 2017 se je regulativni okvir ponovno spremenil; vsakemu upokojencu, ki prejema premogovniški dodatek, je bil izplačan enkratni prejemek kot nadomestilo za izgubo pravice do brezplačnega premoga.⁴⁹

5.4.2. Ukrepi za gospodarstvo in skupnosti

5.4.2.1. Program za sektor rudarjenja črnega premoga 2018-2030

Leta 2018 je bil sprejet Program za sektor rudarjenja črnega premoga 2018-2030 kot poskus dviga konkurenčnosti sektorja in izboljšanje njegove gospodarske uspešnosti, ki pa po ocenah iz leta 2021 ni bil uspešen. Produktivnost je ostala nizka, stroški dela so narasli, dobičkonosnost podjetij se je dodatno zmanjšala in sprožila novo krizo v sektorju, ki jo je Covid-19 še samo pospešil.⁵⁰

Poljska vlada je tako pričela razmišljati o ponovnem prestrukturiranju in zapiranju rudnikov, vendar pa je ob močnem nasprotovanju rudarskih sindikatov septembra 2020 opustila načrte za deindustrializacijo in se začela pogajati o t.i. »družbeni pogodbi«, namenjeni razvoju mehanizma za

⁴⁷ *ibid. op. 40*

⁴⁸ *ibid. op. 14*

⁴⁹ *ibid. op. 40*

⁵⁰ *ibid. op. 40*

preprečevanje nenadnih tržno usmerjeno zaprtij premogovnikov in podaljšanju obdobja opuščanja premoga.

5.4.2.2. Družbena pogodba za transformacijo premogovniške industrije

T.i. Družbena pogodba za transformacijo premogovniške industrije je bila podpisana maja 2021 med predstavniki poljske vlade, predstavniki sindikatov, predstavniki premogovnikov in občin. Pogodba določa urnik zapiranja rudnikov, in sicer predvsem po letu 2030. Vsi delavci imajo pravico, da obdržijo svoje službe do upokojitve ali, če to ni mogoče, najdejo zaposlitev v drugi delujoči rudarski enoti. Lahko pa izkoristijo tudi poseben rudarski dopust pred upokojitvijo, med katerim bodo prejeli 80 odstotkov svoje plače (za tiste, ki se bodo upokojili v roku naslednjih nekaj let) ali enkratno odpravnino skupaj z enkratno možnostjo prekvalifikacije.

Družbena pogodba predvideva tudi visoke investicije v čiste tehnologije premoga, npr. uplinjanje premoga, sekvestracija ogljika ali naprave za proizvodnjo brezdimnega goriva. Vendar pogodba ne določa virov financiranja, prav tako ni opravljena analiza, ali je takšna naložba smotrna in ekonomsko vzdržna.⁵¹ Družbena pogodba je bila deležna številnih kritik; da ne upošteva evropskega Zelenega dogovora, da predstavlja oviro za energetske tranzicije ter da lahko pomeni veliko breme za javne finance, še posebej če ni v redu zastavljena in morda celo odvrča zaposlovanje delovne sile, ki bi si sicer brez sheme poiskala delo.

5.4.2.3. Družbeni dogovor o preobrazbi elektroenergetskega sektorja in rudarske industrije lignita.

Nadaljnji korak poljske vlade je leta 2022 sklenjen Družbeni dogovor o preobrazbi elektroenergetskega sektorja in rudarske industrije lignita. Družbeni dogovor je vzpostavil Nacionalno agencijo za energetske varnost (NABE), ki bo postala lastnica sredstev za proizvodnjo električne energije in rudarjenje premoga. Kasneje se bodo energetska podjetja začela osredotočati na investicije v procese nizkih in ničelnih emisij. Premog bodo zamenjali s prilagojenimi plinskimi enotami za dobavo goriv brez emisij, kot sta biometan ali vodik, in druge obnovljive vire. Poleg ustanovitve te agencije družbeni dogovor opredeljuje obveznosti do delavcev elektroenergetskega sektorja in sektorja rudarjenja lignita (npr. ohranitev delovnih pogojev, ohranitev sporazumov o prejemkih itd. in določbe o stabilizaciji zaposlitve v postopku ločitve premoženja).

5.4.3. Primer dobre prakse na regionalnem nivoju (Šlezija)

Vzporedno s prestrukturiranjem rudarskega sektorja so potekala in še potekajo prizadevanja za spodbujanje širšega regionalnega razvoja tudi na regionalni ravni. Na tem mestu je potrebno izpostaviti primer Šlezije, ki se nahaja na jugozahodu Poljske in meji na Slovaško in Češko. Z več kot 4,4 milijona prebivalcev je Šlezijška vojvodina najbolj naseljena in urbanizirana regija na Poljskem – dve najbolj naseljeni mesti imata gostoto prebivalstva nad 3000 ljudi/km². Šlezija je največja premogovniška regija v EU (glede na število rudnikov premoga, proizvodnje premoga in zaposlitev v premogovništvu).⁵²

5.4.3.1. Ukrepi

V nadaljevanju naštevamo nekatere izmed ukrepov, tako sektorskih kot medsektorskih, ki so bili uvedeni v sklopu različnih programov za upravljanje tranzicije šlezijskega premogovniškega sektorja:⁵³

- Subvencije, ki zamikajo zaprtja nerentabilnih premogovnikov
- Subvencije za pokritje stroškov zaprtja premogovnikov (npr. varovanje podzemne
- Odpravnine
- Programi predčasnih upokojitev

⁵¹ *ibid. op. 14*

⁵² *Regional profile: Silesia, Poland, Initiative for coal regions in transition, 2023.*

⁵³ *ibid. op. 40*

- Investicije javnega sektorja; podpora zasebnega sektorja; investicije v kadre; ukrepi za krepitev znanja in zmogljivosti
- Subvencije za zaposlovanje nekdanjih rudarjev
- Subvencije rudarjem za ustanovitev podjetja
- Usmerjena pomoč rudarjem ob iskanju zaposlitve
- Lokalni in regionalni investicijski skladi usmerjeni na območja na katere je vplivala tranzicija
- Posebne ekonomske cone na prizadetih območjih zaradi prehoda

5.4.4. Ukrepi prestrukturiranja s pomočjo evropskih sredstev

Od leta 2007 so za podporo regionalnemu gospodarskemu razvoju namenjena evropska sredstva, usmerjena preko celovitih programov (prej zgolj posamezni sklopi), ki pokrivajo široke družbenoekonomske izzive, upravljajo pa jih regionalne vlade. Primera takšnih EU financiranih regionalnih operativnih programov sta bila izvedena v letih 2007–2013 in 2014–2020 s ciljem ustvariti pogoje za gospodarski razvoj, s poudarkom na diverzifikaciji gospodarstva proč od proizvodnje premoga. Programske aktivnosti so vključevale naložbe v energetske in prometno infrastrukturo, zamenjavo starih ogrevalnih sistemov na premog, predelavo in revitalizacijo območij po rudarjenju, posodobitev komunalne infrastrukture (npr. prenovljene javne zgradbe, učinkovita ulična razsvetljava, izboljšani kanalizacijski sistemi) in naložbe v kadre.⁵⁴

Pomemben del kohezijske politike predstavlja Večletni finančni okvir EU za obdobje 2021–2027 s posebej relevantnim Skladom za pravični prehod (eng. Just Transition Fund; JTF), iz katerega bodo Šleziji prenesena znatna sredstva. Za črpanje sredstev je Šlezija pripravila teritorialni načrt pravičnega prehoda (TJTP), ki je vpet v razvojno strategijo regije, in usklajen z nacionalnimi energetske politiki in cilji energetskih in podnebnih politik EU. 5. Decembra 2022 je Evropska komisija sprejela pet operativnih programov za teritorialni načrt pravičnega prehoda, med drugim tudi TJTP za Šlezijo, bi bo izmed vseh regij prejela največ sredstev.

Sklad bo posebej podpiral lokalno gospodarsko diverzifikacijo z vlaganjem v mala in srednje velika podjetja, ki se ukvarjajo z obnovljivo energijo, čisto mobilnostjo in drugimi zelenimi sektorji. Za obnovitev okoljske škode zaradi rudarskih dejavnosti bo JTF vlagal tudi v sanacijo in dekontaminacijo 2800 ha območij po rudarjenju v skladu z načelom onesnaževalec plača. Da bi pomagal zmanjšati račune za energijo in državljanom omogočil, da izkoristijo stabilne, ekološke in cenovno dostopne vire energije, bo sklad v sosednji Zahodni Malopolski vlagal v energetske učinkovitost javnih stavb in stanovanj, vključno s podporo izolacije domov, fotovoltaičnih panelov na strehah in toplotnih črpalk. JTF bo prav tako vlagal v usposabljanje delavcev, od katerih mnogi trenutno delajo v sektorju fosilnih goriv, in jih opremil z novimi veščinami za delo v panogah obnovljivih virov energije in podnebno nevtralnih industrijah. Neposredno zaradi ukrepov načrta pravičnega prehoda naj bi bilo v Šleziji ustvarjenih 27.000 novih delovnih mest.⁵⁵

Teritorialni načrt pravičnega prehoda (TJTP) za Šlezijo natančno opredeljuje izzive, ki se pojavljajo v regiji, kot tudi ukrepe, kot odgovor na identificirane izzive. V nadaljevanju navajamo nekaj primerov ukrepov:

- Razvoj potenciala visokih tehnologij in institucij, ki podpirajo inovacije v smeri podnebne nevtralnosti: Gradnja in razvoj infrastrukture, vključno z raziskavami in razvojem, tehnološkimi parki, znanstvenimi centri itd., ki prispevajo k preoblikovanju rudarskih območij in podpora pri izvajanju njihovih programov; Razvoj kompetenc zaposlenih v navedenih organizacijah.
- Izgradnja in razvoj infrastrukture za raziskave in razvoj v samih podjetjih, zlasti na področju podnebno nevtralnih tehnologij; Izvajanje raziskovalno-razvojnega dela, vključno z implementacijo.

⁵⁴ *ibid. op. 42*

⁵⁵ *EU Cohesion Policy: €3.85 billion for a just transition toward climate neutral economy in five Polish regions, European Commission, 2022.*

- Dejavnosti krožnega gospodarstva: Naložbe za zmanjšanje porabe primarnih surovin (vključno z vodo) v proizvodnih procesih; Naložbe, namenjene povečanju ponovne uporabe izdelkov, recikliranju (predvsem predelavi) materialov in učinkovitemu gospodarjenju z viri.
- Podpora pri zagonu novih podjetij.
- Razvoj potrebne infrastrukture za podjetništvo.
- Podpora izboljšanju konkurenčnosti mikro in malih podjetij v procesu preoblikovanja.
- Gospodarska diverzifikacija rudarskih območij.
- Razvoj energetike, ki temelji na obnovljivih virih energije: Gradnja in rekonstrukcija infrastrukture za proizvodnjo, distribucijo in shranjevanje energije iz obnovljivih virov energije.
- Melioracija, remediacija, regeneracija, renaturalizacija postindustrijskih območij (vključno z uporabo biomase).
- Izboljšanje vodnih razmer na prizadetih območjih: Ukrepi za zaustavitev odtoka padavinske vode. Naložbe v čiščenje onesnažene podzemne in površinske vode zaradi rudarskih del.
- Uporaba postindustrijskih območij za namene regionalnega razvoja: Razvoj postindustrijskih, opustošenih in degradiranih območij in objektov za gospodarske, okoljske, kulturne, turistične, socialne, izobraževalne in stanovanjske namene.
- Razvoj okolju prijaznega prometa: Infrastruktura za brez emisijski promet, ki med drugim vključuje naprave za polnjenje električnih vozil in vozil na vodik; podpora razvoju javnega prevoza.
- Ustvarjanje pogojev za profesionalni razvoj: Podpora ljudem, ki nameravajo svojo poklicno pot usmeriti zlasti k zelenim in digitalnim vsebinam.
- Razvoj poklicnega izobraževanja v sodelovanju s podjetji in univerzami.
- Ciljni razvoj visokega šolstva, usmerjenega v potrebe zelenega gospodarstva.
- Instrumenti, povezani s posredovanjem na trgu dela: Programi mobilnosti za zaposlene in delodajalce, ki so v procesu prestrukturiranja; subvencije za ustanovitev podjetja, vključno s premostitveno podporo in potrebno podporo pred ustanovitvijo podjetja; programi prekvalifikacij in izpopolnjevanja.
- Medinstitucionalno sodelovanje na področju trga dela, vključno z zagotavljanjem pravne in psihološke podpore.
- Programi socialne integracije deležnikov pravičnega prehoda; Pobude za ohranjanje regionalne identitete in industrijske dediščine ob spoštovanju tradicije območja.
- Krepitev znanja deležnikov za učinkovito upravljanje procesa preobrazbe in njegovo izvajanje v ekonomski, socialni in okoljski razsežnosti skozi inovativne/pilotne aktivnosti;
- Spremljanje in vrednotenje procesa pravičnega prehoda.
- Krepitev povezovanja in sodelovanja med udeleženci transformacijskega procesa ter spodbujanje participativnih metod; izmenjava izkušenj.
- Odprta in skladna komunikacija in dialog s skupnostmi v regiji, krepitev zavesti o procesu tranzicije.

6. PRESOJA POSLEDIC, KI JIH BO IMEL SPREJEM ZAKONA

6.1 Presoja administrativnih posledic

Predlog zakona ne uvaja novih postopkov ali administrativnih bremen.

6.2 Presoja posledic za okolje, vključno s prostorskimi in varstvenimi vidiki

Predvideno je, da bodo na okolje pozitivno vplivali ukrepi, namenjeni prehodu na obnovljive vire energije, ukrepi za izboljšanje energetske učinkovitosti stavb, omogočanje lokalnih pametnih

energetskih skupnosti, revitalizacije prostorsko in okoljsko degradiranih območij ter drugi ukrepi v okviru programa razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije.

6.3 Presoja posledic za gospodarstvo

Zakon v okviru programa razvojnega prestrukturiranja predvideva različne spodbude za gospodarstvo in konkurenčnost. Področje gospodarskega prestrukturiranja in spodbujanja konkurenčnosti vključuje spodbude za razvoj podjetništva in izboljšanje konkurenčnosti podjetij, naložbe v raziskave, razvoj in inovacije ter digitalizacijo, razvoj kulturnega in kreativnega sektorja ter varovanje, ohranjanje in oživljanje kulturne dediščine premogovniške regije ter razvoj trajnostnega turizma, ki imajo pozitivne posledice za gospodarstvo.

6.4 Presoja posledic za socialno področje

Zakon uvaža vrsto socialno naravnanih ukrepov na področjih, kot so socialna vključenost, zaposlovanje, vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanja, krepitev zdravja in zdravega načina življenja, rekreacije in športa, dostopnost stanovanj in izboljšanja kakovosti življenja.

6.5 Izvajanje sprejetega predpisa:

a) Predstavitev sprejetega zakona:

Zakon bo objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije in na spletni strani ministrstva, pristojnega za regionalni razvoj. Posebne delavnice niso potrebne.

b) Spremljanje izvajanja sprejetega predpisa:

Izvajanje zakona bodo poleg ministrstva, pristojnega za regionalni razvoj, spremljala tudi druga ministrstva, in sicer vsako na svojem delovnem področju.

Ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, pripravi poročilo o izvajanju zakona na podlagi poročil resornih ministrstev o izvajanju ukrepov z njihovega področja ter poročila Razvojne agencije Savinjsko-Šaleške regije o izvedenih aktivnostih, vezanih na izvajanje pravičnega prehoda in tega zakona v regiji za pretekli dve leti in izvajalcev instrumentov po tem zakonu za pretekli dve leti. Dvoletno poročilo o izvajanju zakona sprejme vlada na predlog ministrstva, pristojnega za regionalni razvoj, do 30. maja v tekočem letu za pretekli dve leti in o tem poroča državnemu zboru.

6.6 Druge pomembne okoliščine v zvezi z vprašanji, ki jih ureja predlog zakona:

Pri pripravi zakona sta kot zunanja svetovalca sodelovala podjetje Sol.lex.sus., d.o.o. in Inštitut za trajnostne okoljske rešitve Maribor.

7. Prikaz sodelovanja javnosti pri pripravi predloga zakona:

- spletni naslov, na katerem je bil predpis objavljen,
- čas trajanja javne predstavitve, v katerem je bilo mogoče sporočiti mnenja, predloge in pripombe,
- datum in kraj morebitne javne obravnave ali druge oblike sodelovanja,
- seznam subjektov, ki so sodelovali (imen in priimkov fizičnih oseb, ki niso poslovni subjekti, ne navajajte),
- bistvena mnenja, predloge in pripombe javnosti,
- bistvena mnenja, predloge in pripombe javnosti, ki niso bili upoštevani, in razlogi za neupoštevanje.

8. Navedba, kateri predstavniki predlagatelja bodo sodelovali pri delu državnega zbora in delovnih teles

BESEDILO ČLENOV

ZAKON O RAZVOJNEM PRESTRUKTURIRANJU SAVINJSKO-ŠALEŠKE PREMOGOVNE REGIJE V OBDOBJU 2026–2035

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen (vsebina in namen)

(1) S tem zakonom se z namenom odpravljanja posledic postopnega izstopa iz premoga v Savinjsko-Šaleški premogovni regiji (v nadaljnjem besedilu: SAŠA premogovna regija) v skladu z načeli pravičnega prehoda določi območje in ukrepe razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije, nosilce prestrukturiranja in sodelujoče deležnike ter vire financiranja.

(2) Ukrepi razvojnega prestrukturiranja so namenjeni spodbujanju gospodarske rasti, ustvarjanju novih in ohranjanju obstoječih delovnih mest, ustvarjanju privlačnega in zdravega bivalnega okolja, vzpostavitvi razvojne infrastrukture ter odpravi negativnih posledic predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje in opustitve rabe premoga kot energenta v Termoelektrarni Šoštanj.

2. člen (opredelitev območja)

Določbe tega zakona se uporabljajo za območje SAŠA premogovne regije, ki obsega 10 občin, in sicer Mestno občino Velenje ter občine Šoštanj, Šmartno ob Paki, Mozirje, Nazarje, Rečica ob Savinji, Gornji Grad, Luče, Ljubno in Solčava.

3. člen (ukrepi razvojnega prestrukturiranja)

(1) Ukrepi razvojnega prestrukturiranja so:

1. program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije na področju gospodarstva, energetike, okolja in socialne kohezivnosti,
2. strateški projekti trajnostnega razvoja,
3. ohranitev delovanja Muzeja premogovništva Slovenije ter razvoj kulturnega in kreativnega sektorja in
4. odkup strateško-razvojnih nepremičnin v last lokalnih skupnosti.

(2) Ukrepi iz prejšnjega odstavka dopolnjujejo in dodajajo nove ukrepe, ukrepom ki se izvajajo na podlagi predpisov urejanja postopnega zapiranja Premogovnika Velenje, predpisov o prehodnem financiranju pospešenega in pravičnega izstopa iz premoga in ukrepov iz območnega načrta pravičnega prehoda SAŠA premogovne regije (ONPP), ki je odobren s strani Evropske komisije kot sestavni del programa evropske kohezijske politike.

II. PROGRAM RAZVOJNEGA PRESTUKTURIRANJA

4. člen (temeljna področja razvojnega prestrukturiranja)

Temeljna področja razvojnega prestrukturiranja so:

1. gospodarsko prestrukturiranje in spodbujanje konkurenčnosti,
2. energetska prestrukturiranje,

3. socialna kohezivnost in vključenost, usposabljanje in izobraževanje ter
4. okoljsko prestrukturiranje v smeri trajnosti in izboljšanja oziroma ohranitve kakovosti okolja.

5. člen

(področje gospodarskega prestrukturiranja in spodbujanje konkurenčnosti)

Področje gospodarskega prestrukturiranja in spodbujanja konkurenčnosti vključuje naslednja podpodročja ukrepanja:

1. spodbude za razvoj podjetništva in izboljšanje konkurenčnosti podjetij, vključno z zagonskimi podjetji ter t. i. scale up podjetji,
2. naložbe v raziskave, razvoj in inovacije ter digitalizacijo,
3. razvoj kulturnega in kreativnega sektorja ter varovanje, ohranjanje in oživljanje kulturne dediščine premogovniške regije in
4. razvoj trajnostnega turizma.

6. člen

(področje energetskega prestrukturiranja)

Področje energetskega prestrukturiranja vključuje naslednja podpodročja ukrepanja:

1. prehod na obnovljive vire energije,
2. izboljšanje energetske učinkovitosti stavb in procesov, vključno s spodbudami za energetsko ranljive skupine,
3. omogočanje lokalnih pametnih energetskih skupnosti in
4. spodbujanje vključevanja obnovljivih goriv v energetsko oskrbo ter trajnostno mobilnost.

7. člen

(področje socialne medgeneracijske kohezivnosti in vključenosti, usposabljanje in izobraževanje)

Področje socialne medgeneracijske kohezivnosti in vključenosti, usposabljanja in izobraževanja vključuje naslednja podpodročja ukrepanja:

1. socialna vključenost,
2. zaposlovanje, vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanja,
3. krepitev zdravja, zdravega načina življenja, rekreacije in športa ter
4. dostopnost stanovanj in izboljšanje kakovosti življenja.

8. člen

(področje okoljskega prestrukturiranja v smeri trajnosti)

(1) Področje okoljskega prestrukturiranja v smeri trajnosti ter izboljšanja oziroma ohranitve kakovosti okolja vključuje naslednja podpodročja ukrepanja:

1. revitalizacija prostorsko in okoljsko degradiranih območij,
2. sprememba namembnosti objektov, povezanih z izkopom in uporabo premoga,
3. spodbujanje krožnega pristopa gospodarstva in
4. zmanjševanje negativnih vplivov na okolje.

(2) Ukrepi okoljske sanacije, izvedeni in financirani v okviru predpisov, ki urejajo postopno zapiranje Premogovnika Velenje, niso upravičeni do financiranja v okviru tega zakona.

9. člen

(priprava in izvajanje programa razvojnega prestrukturiranja)

(1) Vlada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada) za obdobje vključno od 2026 do 2030 in za obdobje od vključno 2031 do 2035 sprejme Program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije, ki ga pripravi ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, v sodelovanju z resornimi ministrstvi, pristojnimi za posamezno področje, ter Razvojno agencijo Savinjsko-Šaleške regije. Pred

sprejemom programa mnenje k programu poda Razvojni svet območnega razvojnega partnerstva SAŠA premogovne regije.

(2) S programom se določijo instrumenti razvojnega prestrukturiranja, časovni in finančni okvir instrumentov ter spremljanje izvajanja programa. V času veljavnosti programa razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije lahko ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, poda vladi predlog o spremembah ali dopolnitvah programa.

(3) Instrumente izvajajo resorna ministrstva, javni skladi, javne agencije in javni zavodi.

(4) Upravičenci do spodbud po tem zakonu so:

- občine iz 2. člena tega zakona,
- pravne osebe javnega in zasebnega prava ter fizične osebe, ki opravljajo registrirano dejavnost in imajo sedež oziroma poslovno enoto na območju SAŠA premogovne regije,
- pravne osebe javnega in zasebnega prava ter fizične osebe, ki opravljajo registrirano dejavnost, pri katerih bo investicija oziroma projekt predstavljal začetek opravljanja dejavnosti ali širitev obstoječih zmogljivosti na območju SAŠA premogovne regije in
- fizične osebe s stalnim prebivališčem na območju SAŠA premogovne regije.

(5) Sredstva se lahko upravičencem dodelijo na podlagi javnega razpisa, javnega poziva ali z neposredno sklenitvijo pogodbe oziroma na podlagi neposredno potrjene operacije.

(6) Javni razpisi ali javni pozivi se izvedejo po postopku, kot ga določajo predpisi s področja javnih financ, razen če področna zakonodaja določa drugače.

(7) Na podlagi neposredne pogodbe ali neposredno potrjene operacije se lahko v skladu s programom financirajo investicije v stvarno premoženje, ki je v lasti države ali občine.

(8) Kadar imajo ukrepi elemente državnih pomoči, se sredstva dodeljujejo v skladu s predpisi, ki urejajo državne pomoči. Pogoji, zahteve in merila za ocenjevanje vlog v postopkih dodeljevanja državnih pomoči se določijo v programu ukrepov razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije ali se zanje uporabljajo programi pristojnih ministrstev in iz njih izhajajoče sheme državnih pomoči oziroma ustrezno potrjene sheme državnih pomoči.

(9) Do največ dveh odstotkov vrednosti programa se lahko nameni za komuniciranje posameznih instrumentov programa in promocijo SAŠA premogovne regije.

III. STRATEŠKI PROJEKTI TRAJNOSTNEGA RAZVOJA

10. člen

(prenova sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline)

(1) Strateški projekt prenove sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline bo zagotavljal doseganje stabilnega, vzdržnega in dolgoročnega trajnostnega ogrevalnega sistema, ki bo prispeval k celovitemu energetskega prestrukturiranju SAŠA premogovne regije.

(2) Strateški projekt iz prejšnjega odstavka zajema dve fazi:

- posodobitev distribucijskega omrežja in
- vzpostavitev novih proizvodnih virov toplote OVE.

(3) Vlaganja v sistem daljinskega ogrevanja Šaleške doline se izvedejo najkasneje do leta 2030.

(4) Upravičenki do sofinanciranja iz državnega proračuna sta Mestna občina Velenje in Občina Šoštanj kot lastnici javne infrastrukture v okviru sistema daljinskega ogrevanja. Občini oddata predmetno infrastrukturo v upravljanje pod tržnimi pogoji.

(5) Vlaganja v sistem daljinskega ogrevanja Šaleške doline se sofinancirajo iz sredstev državnega proračuna, občinskih proračunov in evropskih sredstev. Vrednost in letna dinamika financiranja projekta se določi z neposredno sklenitvijo pogodbe o financiranju oziroma neposredno potrditvijo operacije.

(6) Namenska sredstva se zagotovijo na proračunski postavki pristojnega ministrstva ter proračunskih postavkah Mestne občine Velenje in občine Šoštanj.

11. člen

(preureditev energetske lokacije na obnovljive vire energije)

(1) Strateški projekt je namenjen preureditvi energetske lokacije Termoelektrarne Šoštanj z fosilnih goriv na obnovljive vire energije, vključno s plavajočo sončno elektrarno na Družmirskem jezeru.

(2) Upravičenec do sofinanciranja iz državnega proračuna je Holding Slovenskih elektrarn d.d. oziroma hčerinske družbe.

(3) Vlaganja v preureditev energetske lokacije na obnovljive vire energije se sofinancirajo iz sredstev državnega proračuna in evropskih sredstev. Vrednost in letna dinamika sofinanciranja projektov se določi z neposredno sklenitvijo pogodbe o sofinanciranju oziroma neposredno potrditvijo operacije.

(4) Namenska sredstva se zagotovijo na proračunski postavki pristojnega ministrstva.

12. člen

(zagotavljanje neprofitnih stanovanj v SAŠA premogovni regiji)

(1) Strateški projekt zagotavljanja neprofitnih stanovanj v SAŠA premogovni regiji predstavlja temeljno infrastrukturo za prihodnost regije z namenom omogočanja zagona novih podjetij, prihoda visoko izobraženega kadra in krepitve regionalne konkurenčnosti, kar sovpada s cilji regije glede gospodarskega prestrukturiranja in nadaljnjega razvoja regije.

(2) Strateški projekt iz prejšnjega odstavka obsega sofinanciranje naslednjih stroškov:

- odkup oziroma prenos stanovanj energetskih družb za namene zagotavljanja neprofitnih najemnih stanovanj za različne ciljne skupine,
- komunalna opremljenost za gradnjo neprofitnih najemnih stanovanj,
- nakup zemljišč namenjenih neprofitni stanovanjski gradnji,
- nakup stanovanj, namenjenih za oddajo po javnem razpisu za neprofitna najemna stanovanja in
- priprava projektne dokumentacije in gradbeno-obrtniških del za gradnjo neprofitnih najemnih stanovanj.

(3) Sredstva za sofinanciranje stroškov iz prejšnjega odstavka se zagotovijo v skladu s 17. členom tega zakona in se dodeljujejo na podlagi javnih razpisov in javnih pozivov, ki jih izvaja ministrstvo, pristojno za stanovanjsko politiko, ali Stanovanjski sklad Republike Slovenije, javni sklad.

(4) Del sredstev iz 17. člena tega zakona, namenjenih za zagotavljanja stanovanj v SAŠA premogovni regiji, se nameni za vzpostavitev zmožnosti za razvoj zemljišč in stanovanjskih projektov na regijski ravni za neprofitna najemna stanovanja v SAŠA premogovni regiji.

(5) Za izvedbo javnega razpisa ali javnega poziva se uporablja postopek, določen s predpisi s področja javnih financ, razen če s tem zakonom ni določeno drugače.

(6) Ministrstvo z javnim pozivom določi skupni obseg sredstev, pogoje za njihovo dodelitev, višino sofinanciranih stroškov in rok za vložitev vlog. Vloge se obravnavajo po vrstnem redu prispetja, razen če je v javnem pozivu določeno, da se šteje, da je vloga vložena takrat, ko je bila vložena vloga, s katero so bile odpravljene morebitne pomanjkljivosti.

(7) Ministrstvo z javnim razpisom določi skupni obseg sredstev, višino sofinanciranih stroškov, pogoje za njihovo dodelitev, merila za ocenjevanje in vrednotenje posameznih projektov, rok za predložitev vlog in pogoje za izplačilo sredstev. Razpisane spodbude se dodelijo za tiste projekte, ki v izbirnem postopku dosežejo več točk oziroma so višje ovrednoteni.

(8) Vloge na javni poziv ali javni razpis se oddajajo po elektronski poti.

(9) Upravičenci do sofinanciranja za zagotavljanje stanovanj so občine navedene v 2. členu tega zakona, stanovanjski skladi, katerih ustanoviteljice so te občine ali država, in neprofitne stanovanjske organizacije za namene zagotavljanja stanovanj na območju, določenem v 2. členu tega zakona.

(10) O dodelitvi sredstev se sklene pogodba med ministrstvom, pristojnim za stanovanjsko politiko, in upravičencem iz prejšnjega odstavka.

13. člen

(Strateški projekt Dolina start-up in scale-up podjetij)

(1) Strateški projekt Dolina start-up in scale-up podjetij ter izvajanje projekta se sofinancira iz sredstev državnega proračuna, opredeljenih v tem zakonu. Vsebina projekta, upravičenci, cilji, vrednost in letna dinamika ter način financiranja projekta se določi v programu razvojnega prestrukturiranja. Za izvedbo projekta je v obdobju izvajanja zakona odgovorno ministrstvo, pristojno za gospodarstvo.

(2) Upravičenci do finančnih spodbud so lahko zagonska in scale-up podjetja, ki opravljajo registrirano dejavnost in imajo sedež oziroma poslovno enoto na območju SAŠA premogovne regije ali pri katerih bo investicija oziroma projekt predstavljal začetek opravljanja dejavnosti ali širitev obstoječih zmogljivosti na območju SAŠA premogovne regije.

(3) Finančne spodbude se dodeljujejo na podlagi javnega razpisa ali javnega poziva, ki ga izvajajo ministrstvo, pristojno za gospodarstvo, ali Javni sklad Republike Slovenije za podjetništvo.

IV. OHRANITEV DELOVANJA MUZEJA PREMOGOVNIŠTVA TER RAZVOJA KULTURNEGA IN KREATIVNEGA SEKTORJA

14. člen

(vzpostavitev centra kulturnega in kreativnega sektorja)

(1) V SAŠA premogovni regiji se vzpostavi center kulturnega in kreativnega sektorja (v nadaljevanju: center) kot notranja organizacijska enota Javnega zavoda Festival Velenje, katerega ustanoviteljica je Mestna občina Velenje.

(2) Naloge centra so spodbujanje partnerskih mrež, projektov in programov za povezovanje umetnosti, podjetništva in izobraževanja, krepitev prepoznavnosti regije kot inovativnega, ustvarjalnega in trajnostno usmerjenega okolja.

(3) Ustanoviteljici se za vzpostavitev centra zagotovijo sredstva, določena v okviru 17. člena tega zakona.

(4) Delovanje in aktivnosti centra se za obdobje veljavnosti tega zakona sofinancira v skladu s predpisi, ki urejajo financiranje javnih zavodov na področju kulture, in sicer v okviru dodatnih sredstev, opredeljenih v 17. členu tega zakona. Za izvedbo je odgovorno ministrstvo, pristojno za kulturo.

(5) Namenska sredstva se zagotovijo na posebni proračunski postavki pristojnega ministrstva.

15. člen (muzej premogovništva)

(1) Površinski del Muzeja premogovništva Slovenije s premoženjem in zaposlenimi postane notranja organizacijska enota Muzeja Velenje (v nadaljevanju: enota muzeja), katerega ustanoviteljica je Mestna občina Velenje.

(2) Podzemni del Muzeja premogovništva Slovenije ostane v lasti Premogovnika Velenje, d. o. o. oziroma vseh njegovih nadaljnjih pravnih naslednikov. Financiranje delovanja podzemnega dela, vključno s stroški zaposlenih, se predvidi v Zakonu o postopnem zapiranju Premogovnika Velenje.

(3) Muzeju Velenje se za obdobje veljavnosti tega zakona zagotovijo sredstva za vzpostavitev in delovanje enote muzeja ter za odkup premoženja, ki ga enota muzeja uporablja za izvajanje svoje dejavnosti, določena v okviru 17. člena tega zakona.

(4) Sofinanciranje muzejske dejavnosti enote muzeja se za obdobje veljavnosti tega zakona izvaja v skladu s predpisi, ki urejajo financiranje javne službe muzejev, in v okviru dodatnih sredstev, opredeljenih v 17. členu tega zakona. Za izvedbo je odgovorno ministrstvo, pristojno za kulturo.

(5) Naloge monitoringa in vzdrževanja podzemnega območja in jamskih objektov, namenjenih za izvajanje dejavnosti enote muzeja, prevzame Premogovnik Velenje, d.o.o. oziroma vsi nadaljnji pravni zavezanci za izvajanje teh del.

(6) Namenska sredstva se zagotovijo na posebni proračunski postavki pristojnega ministrstva.

V. ODKUP STRATEŠKO-RAZVOJNIH NEPREMIČNIN

16. člen (strateško-razvojne nepremičnine)

(1) Občine iz 2. člena tega zakona imajo predkupno pravico na nepremičninah v lasti Premogovnika Velenje d.o.o. in Termoelektrarne Šoštanj d.o.o..

(2) Lastnik nepremičnine iz prvega odstavka o nameravani prodaji pisno obvestiti občino, na območju katere se nepremičnina nahaja.

(3) Občina mora lastniku v 30 dneh sporočiti, ali bo izkoristila predkupno pravico.

(4) Če predkupna upravičenka odstopi od uveljavitve predkupne pravice, pogodbeni cena ne sme biti nižja od ponudbene cene.

(5) Občini se za nakup nepremične iz prvega odstavka tega člena lahko dodelijo sredstva državnega proračuna za odkup, in sicer največ do 75 % ocenjene vrednosti. Stroške ceditve krije lastnik nepremičnine ali občina.

(6) Vloga za dodelitev sredstev mora vsebovati:

- naziv občine,
- natančen opis nepremičnine,
- vrednost nepremičnine, ki je predmet nakupa,
- cenitev uradnega cenilca,
- opredelitev javnega interesa za nakup in
- natančen opis strateško-razvojnih namenov, za katere bo nepremičnina uporabljena.

(7) V postopku odločanja o sofinanciranju se preveri, da bo nepremičnina uporabljena v razvojne namene SAŠA premogovne regije, da nakup nepremičnine izraža javni interes, da občina do države nima neizpolnjenih premoženjskopравnih razmerij oziroma odprtih terjatev in da je izpolnjen eden od naslednjih kriterijev:

- da bo nakup prispeval k ohranjanju ali ustvarjanju novih delovnih mest oziroma
- da obstaja drug ugoden učinek na izboljšanje stanja na področjih opredeljenih v 5., 6., 7. in 8. členu tega zakona.

(8) Na podlagi vloge upravičene občine lahko ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj v okviru proračunskih sredstev glede na presojo vpliva na razvoj SAŠA premogovne regije izda odločbo o sofinanciranju nakupa nepremičnine iz prvega odstavka tega člena.

(9) Podlaga za sofinanciranje iz državnega proračuna je odločitev iz prejšnjega odstavka in sklenjena kupoprodajna pogodba.

(10) Občina v desetih letih ne sme odtujiti, obremeniti ali spremeniti namembnosti premoženja. V nasprotnem primeru mora sredstva države v realni vrednosti vrniti v proračun Republike Slovenije.

VI. IZVAJANJE ZAKONA

17. člen (viri sredstev)

(1) Sredstva za izvajanje tega zakona se zagotovijo iz proračuna Republike Slovenije v obdobju med letoma 2026 in 2035, proračunov občin iz 2. člena tega zakona ter drugih javnih virov.

(2) Sredstva po tem zakonu se kot dodatna namenska sredstva za vsako proračunsko leto zagotovijo v proračunu Republike Slovenije na posebnih proračunskih postavkah pristojnih ministrstev, ki bodo predstavljala dodatna sredstva ministrstev poleg že zagotovljenih rednih sredstev.

(3) Ukrepi razvojnega prestrukturiranja se izvajajo v skladu s pravili o uporabi nacionalnih sredstev državnega proračuna, uporabi sredstev evropske kohezijske politike in pravili o dodeljevanju državnih pomoči.

(4) Prejemniki sredstev zagotovijo, da v desetih letih od dokončnega strateškega projekta iz tretjega in četrtega poglavja tega zakona ne pride do spremembe lastništva predmeta sofinanciranja ali spremembe namembnosti. V nasprotnem primeru se vložek države v realni vrednosti vrne v proračun Republike Slovenije. Omejitev iz prejšnjega stavka ne velja za Strateški projekt Dolina start-up in scale-up podjetij.

(5) V proračunu Republike Slovenije se na posebnih proračunskih postavkah resornih ministrstev v obdobju med letoma 2026 in 2035 zagotovijo dodatna sredstva za:

- izvajanje programa iz prvega odstavka 9. člena v skupni vrednosti do 200.000.000,00 eurov, v okviru katerih se izvaja strateški projekt Dolina start-up in scale-up podjetij iz 12. člena tega zakona,
- prenove sistema daljinskega ogrevanja Šaleške doline v skupni vrednosti do 23.400.000,00 eurov,
- sofinanciranje preureditve energetske lokacije na obnovljive vire energije v skupni vrednosti do 45.000.000,00 eurov,
- zagotavljanja stanovanj v SAŠA premogovni regiji v skupni vrednosti dodatnih sredstev do 80.000.000,00 eurov,
- vzpostavitev in delovanje Centra za kulturni in kreativni sektor v skupni vrednosti do 3.725.000,00 eurov,
- Muzej premogovništva Slovenije: sredstva za odkup nadzemnega dela in muzejskih zbirk v skupni vrednosti do 3.500.000,00eurov ter sredstva za delovanje muzeja v skupni vrednosti do 10.000.000,00 eurov,
- nakup pomembnih strateško-razvojnih nepremičnin, katerih namembnost je predvidena za javno korist in so v prilogi tega zakona, v skupni vrednosti do 13.000.000,00 eurov.

(6) S tem zakonom se pristojni razvojni agenciji zagotovijo dodatna namenska sredstva za izvajanje aktivnosti, določenih s tem zakonom. Višina sredstev sofinanciranja se določi kot vsota osnovnih bruto plač in prispevkov delodajalca v javnem sektorju za največ dva zaposlena, uvrščena v izhodiščni razred na delovnem mestu podsekretar. Za sodelovanje pri pripravi programa iz 9. člena tega zakona in poročanja v skladu z 18. členom tega zakona se financiranje iz državnega proračuna določi s pogodbo, ki jo za programsko obdobje skleneta ministrstvo in Razvojna agencija Savinjsko-Šaleške regije. Plačilo po pogodbi se izvede glede na dejansko opravljeno delo.

(7) Stroške izvajanja javnih razpisov in javnih pozivov, ki jih izvajajo javni zavodi, javne agencije ali javni skladi, sofinancira pristojno ministrstvo.

18. člen

(poročanje o izvajanju projektov in ukrepov)

(1) Ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, pripravi poročilo o izvajanju zakona na podlagi poročil resornih ministrstev o izvajanju ukrepov z njihovega področja ter poročila Razvojne agencije Savinjsko-Šaleške regije o izvedenih aktivnostih, vezanih na izvajanje pravičnega prehoda in tega zakona v regiji za pretekli dve leti in izvajalcev instrumentov po tem zakonu za pretekli dve leti.

(2) Resorna ministrstva, Razvojna agencija Savinjsko-Šaleške regije in izvajalci instrumentov pripravijo poročila in jih posredujejo ministrstvu, pristojnemu za regionalni razvoj, do 30. marca tekočega leta za pretekli dve leti.

(3) Dvoletno poročilo o izvajanju zakona sprejme vlada na predlog ministrstva, pristojnega za regionalni razvoj, do 30. maja v tekočem letu za pretekli dve leti in o tem poroča državnemu zboru.

(4) Poročila iz prvega odstavka tega člena morajo obsegati vse podatke o tem, za katere namene, komu, koliko in na kateri podlagi so bila dodeljena sredstva za vsak predviden ukrep iz tega zakona.

(5) Vlada sprejme končno poročilo o izvajanju tega zakona in o tem poroča državnemu zboru. Končno poročilo mora vsebovati natančne in konkretne podatke o doseženih ciljih in rezultatih vseh predvidenih ukrepov tega zakona v enem letu po zaključku izvajanja ukrepov in instrumentov po tem zakonu.

VII. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

19. člen
(program razvojnega prestrukturiranja)

Program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije se sprejme v devetih mesecih od uveljavitve tega zakona.

20. člen
(začetek veljavnosti)

Ta zakon začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

OBRAZLOŽITVE:

Obrazložitev k 1. členu

Prvi odstavek določa vsebino zakona. Z zakonom se določi območje, ukrepe razvojnega prestrukturiranja Savinjsko-Šaleške premogovne regije, nosilce prestrukturiranja ter sodelujoče deležnike.

V odnosu do Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Uradni list RS, št. 20/11, 57/12, 46/16 in 18/23 – ZDU-1O – ZSRR-2) gre za poseben zakon, ki ga je treba sprejeti zaradi postopnega predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje do leta 2033 s ciljem zagotoviti nadaljnjo gospodarsko rast in razvoj regije. Ocenjuje se, da z obstoječimi sistemskimi ukrepi regionalne politike prestrukturiranja ni mogoče zagotoviti.

Drugi odstavek določa temeljni namen zakona, in sicer omogočiti pravičen prehod Savinjsko-Šaleške premogovne regije v gospodarsko pestro, privlačno in uspešno evropsko regijo ter odpraviti negativne posledice predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje in opustitve rabe premoga kot energenta v Termoelektrarni Šoštanj. Opredeljuje pogoje, ki jih je treba zagotoviti za doseganje cilja, in sicer spodbujanje gospodarske rasti, ustvarjanje novih in ohranjanje obstoječih delovnih mest, zagotavljanje privlačnega in zdravega življenjskega okolja in vzpostavitev razvojne infrastrukture.

Obrazložitev k 2. členu

Z zakonom je določeno območje, na katerem se izvajajo ukrepi razvojnega prestrukturiranja, opredeljeni v tem zakonu. Območje je opredeljeno v skladu z Območnim načrtom za pravični prehod SAŠA premogovne regije. Območje SAŠA premogovne regije obsega 10 občin, in sicer Mestno občino Velenje ter občine Šoštanj, Šmartno ob Paki, Mozirje, Nazarje, Rečica ob Savinji, Gornji Grad, Luče, Ljubno in Solčava. Zakon veže izvajanje ukrepov in upravičence do spodbud po tem zakonu na samo območje SAŠA premogovne regije.

Za opredelitev območja vpliva premogovniške industrije je bil v analizi, izvedeni ob pripravi akcijskega načrta (Analiza Deloitte 2020), upoštevan gospodarski vpliv na strukturo zaposlovanja in na podporo poslovnemu okolju. Območje treh občin **Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki** je bilo, je in bo tudi v prihodnje najbolj izpostavljeno spremembam okolja in s tem povezanim tveganjem. Na tem območju je leta 2020 živel 17,4 % oziroma 45.799 prebivalcev celotne Savinjske regije. Glede na zgodovinsko povezanost predstavljajo te tri občine celovito enoto, zato to območje **opredeljujemo kot ožje vplivno območje**. (Celotna SAŠA premogovna regija pa vključuje zaokroženo **celoto desetih občin** (občine Gornji Grad, Ljubno, Luče, Mozirje, Nazarje, Rečica ob Savinji, Solčava, Šmartno ob Paki, Šoštanj in Mestna občina Velenje) in je opredeljena kot širše vplivno območje, v katerih je leta 2020 živel kar 25,5 % oziroma 67.172 prebivalcev celotne Savinjske regije.)

Ožje območje premogovne regije je utemeljeno na podlagi predhodno opravljenih analiz v študiji *Preparation of National Strategy and Action Plans for Transition from Coal of Slovenian Coal Regions: Report on Analysis of Key Opportunities and Challenges* (September 2020, Deloitte), in sicer na podlagi naslednjih ugotovitev:

1. Pri analiziranju neposrednega vpliva na zaposlitveno strukturo je bil predmet primerjave število zaposlenih v premogovniški industriji kot absolutno število na občino in kot relativno število (odstotek aktivne delovne sile na občino). Skupino Premogovnik Velenje sestavljajo štiri povezana podjetja, ki so sredi leta zaposlovala 1.895 oseb. Večina zaposlenih je imela registrirano stalno prebivališče v občinah (Velenje, Šoštanj, Mislinja, Šmartno ob Paki).[1] Od tega je bilo kar 1.691 zaposlenih prebivalcev občin Velenje in Šoštanj. Glede na odstotek delovno aktivnih prebivalcev, zaposlenih v premogovništvu, izstopajo 3 občine (Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki), kjer ta sektor neposredno zaposluje med 7 % in 12,5 % delovno aktivnega prebivalstva. Leta 2018 so prebivalci teh treh občin predstavljali kar 78 % vseh neposredno zaposlenih v lokalni premogovniški in energetske industriji.
2. Drug pomemben vidik vpliva premogovniške industrije na regijo in občine je gospodarski. Analiza kumulativnega obsega transakcij med subjekti premogovništva (PV in TEŠ) in podjetji iz lokalnega poslovnega okolja pokaže, da je po absolutni kumulativna vrednost transakcij med subjekti premogovniške industrije in lokalnimi podjetji (na občino in 3 letno povprečje; 2017–

2019) izstopata občini Velenje in Šoštanj. Relativna odvisnost lokalnega poslovnega okolja pa je velika v občinah Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki (1,1 do 11,8 % celotnega prihodka vseh gospodarskih družb v občini v letu 2018 predstavlja prihodek od premogovne industrije). Poslovno okolje Mislinje ima le manjše neposredne poslovne vezi s premogovno industrijo.

Obrazložitev k 3. členu

Prvi odstavek določa ukrepe za celovito razvojno prestrukturiranje SAŠA premogovne regije, na katero bo negativno vplivalo zapiranje Premogovnika Velenje, druge nanj vezane dejavnosti ter nujno potrebno energetska preobrazba. Namen ukrepov, določenih s tem zakonom, je zagotoviti socialno, gospodarsko in okoljsko prestrukturiranje, ki bo omogočilo trajnostni razvoj regije po postopnem opuščanju premoga kot energetskega vira.

Predvideni ukrepi razvojnega prestrukturiranja so:

- program razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije na področju gospodarstva, energetike, okolja in socialne kohezivnosti,
- strateški projekti trajnostnega razvoja,
- ohranitev delovanja Muzeja premogovništva Slovenije ter razvoja kulturnega in kreativnega sektorja in
- odkup strateško-razvojnih nepremičnin v last lokalnih skupnosti.

V skladu z drugim odstavkom ukrepi iz tega člena dopolnjujejo in dodajajo nove ukrepe, ki se izvajajo na podlagi predpisov s področja postopnega zapiranja Premogovnika Velenje, predpisov o prehodnem financiranju pospešenega in pravičnega izstopa iz premoga in ukrepov iz programa območnega načrta pravičnega prehoda SAŠA premogovne regije (ONPP), ki je odobren s strani Evropske komisije kot sestavni del programa evropske kohezijske politike. S tem se želi zagotoviti celosten pristop reševanja problematike zaradi opuščanja premoga v regiji.

Obrazložitev k 4. členu

V okviru programa razvojnega prestrukturiranja so določena štiri temeljna področja razvojnega prestrukturiranja:

1. gospodarsko prestrukturiranje in spodbujanje konkurenčnosti,
 2. energetska prestrukturiranje,
 3. socialna kohezivnost in vključenost, usposabljanje in izobraževanje ter
 4. okoljsko prestrukturiranje v smeri trajnosti in izboljšanja oziroma ohranitve kakovosti okolja,
- v okviru katerih se od 5. do 8. člena vsako posamezno področje nadalje razdeli na štiri podpodročja.

Obrazložitev k 5. členu

Člen opredeljuje podpodročja v okviru področja gospodarsko prestrukturiranje in spodbujanje konkurenčnosti. Podpodročja so: spodbude za razvoj podjetništva in izboljšanje konkurenčnosti podjetij, naložbe v raziskave, razvoj in inovacije ter digitalizacijo, razvoj kulturnega in kreativnega sektorja ter varovanje, ohranjanje in oživljanje kulturne dediščine premogovniške regije ter razvoj trajnostnega turizma.

Obrazložitev k 6. členu

Člen opredeljuje podpodročja ukrepanja v okviru področja energetska prestrukturiranje. Podpodročja so : prehod na obnovljive vire energije, izboljšanje energetske učinkovitosti stavb in procesov, vključno s spodbudami za energetska ranljive, omogočanje lokalnih pametnih energetskih skupnosti, spodbujanje vključevanja obnovljivih goriv v energetska oskrbo ter trajnostno mobilnost.

Obrazložitev k 7. členu

Člen opredeljuje podpodročja ukrepanja v okviru področja socialna medgeneracijska kohezivnost in vključenost, usposabljanje in izobraževanje. Podpodročja so: socialna vključenost, zaposlovanje, vseživljenjska karierna orientacija in usposabljanja, krepitev zdravja in zdravega načina življenja, rekreacije in športa ter dostopnost stanovanj in izboljšanje kakovosti življenja.

Obrazložitev k 8. členu

Člen opredeljuje podpodročja ukrepanja v okviru področja okoljsko prestrukturiranje v smeri trajnosti. Podpodročja so: revitalizacija prostorsko in okoljsko degradiranih območij, sprememba namembnosti objektov, povezanih z izkopom in uporabo premoga, spodbujanje krožnega pristopa gospodarstva in zmanjševanje negativnih vplivov na okolje.

Drugi odstavek razmejuje ukrepe okoljske sanacije, ki bodo izvedeni in financirani v okviru predpisov, ki urejajo postopno zapiranje Premogovnika Velenje. Ti namreč niso upravičeni do financiranja v okviru tega zakona.

Zakon o postopnem zapiranju Premogovnika Velenje vključuje naslednje aktivnosti:

- zapiralna dela v podzemnem delu,
- sanacija in rekultivacija površin,
- monitoring,
- upravljanje in vzdrževanje trajnih jamskih in površinskih objektov.

Aktivnost sanacija in rekultivacija površin je podrobneje opredeljena v programu in obsega :

a: tehnično sanacijo površin: zajema sanacije površin in s tem omogočeno varno izvajanje kmetijskih dejavnosti, vzdržujejo se transportne in dovozne poti znotraj ugrezninskega območja, kakor tudi urejanje površinskih voda,

b: končno sanacijo površin: se izvede na območjih, kjer je odkopavanje zaključeno in se v prihodnje odkopavanja ne bo več izvajalo, deformacije površine pa niso več znatne. Pri končni sanaciji je treba upoštevati krajinsko danost obravnavanega območja.

c: rekultivacijo: se izvede na območjih, kjer že dalj časa ni bilo odkopavanja in je tehnična sanacija zaključena. Rekultivacija zajema končne ureditve površinskih voda, brežin jezer, prekritje površin s humusom in zasaditve.

Aktivnosti, ki so načrtovani v okviru Zakona o postopnem zapiranju Premogovnika Velenje, se ne podvajajo s področjem okoljskega prestrukturiranja predlaganega v Zakonu o razvojnem prestrukturiranju SAŠA premogovne regije.

Aktivnosti v okviru ukrepa 1 Revitalizacija prostorsko in okoljsko degradiranih območij bodo lahko namenjene vzpostavitvi rekreacijske, turistične, gospodarske ali kmetijske dejavnosti na površinah, ki so bile predhodno sanirane in rekultivirane v okviru aktivnosti zapiranja premogovnika.

Aktivnosti ukrepa 2 Sprememba namembnosti objektov, povezanih z izkopom in uporabo premoga, so aktivnosti za vzpostavitev nove dejavnosti v teh objektih, ki so sanirani in vzdrževani v okviru aktivnosti zapiranja premogovnika.

Obrazložitev k 9. členu

Prvi odstavek določa pripravo programa razvojnega prestrukturiranja. Sprejme ga Vlada Republike Slovenije za določeno obdobje od leta 2026 do leta 2030 ter od leta 2031 do leta 2035. Pripravi ga ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, v sodelovanju z resornimi ministrstvi in Razvojno agencijo Savinjsko-Šaleške regije. K programu Pred sprejemom programa na vladi mnenje k programu poda Razvojni svet območnega razvojnega partnerstva SAŠA premogovne regije.

Razvojna agencija Savinjsko-Šaleške regije in Razvojni svet območnega razvojnega partnerstva SAŠA premogovne regije na podlagi Območnega načrta za pravični prehod Savinjsko Šaleške premogovne regije na regionalni ravni sodelujeta pri načrtovanju sistema izvajanja pravičnega prehoda z namenom zagotavljanja skladnosti. Določijo se njuni pristojnosti pri pripravi, izvajanju in spremljanju instrumentov ozirom izvajanju tega zakona.

Člen določa obvezne sestavine programa ter določa možnost njegovih sprememb in dopolnitev. Določen je vsebinski okvir programa.

Nosilci razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije, ki izvajajo instrumente v okviru programa, so resorna ministrstva, javni skladi, javne agencije in javni zavodi, med katere sodijo Slovenski podjetniški sklad, Slovenski regionalni razvojni sklad, Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

Glede na teritorialno veljavnost tega zakona so upravičenci do spodbud lahko zgolj osebe, ki delujejo na območju naslednjih občin: Mestna Občina Velenje ter občine Šoštanj, Šmartno ob Paki, Mozirje, Nazarje, Rečica ob Savinji, Gornji Grad, Luče, Ljubno in Solčava. To s lahko:

- občine,
- pravne osebe javnega in zasebnega prava ter fizične osebe, ki opravljajo registrirano dejavnost in imajo sedež oziroma poslovno enoto na območju SAŠA premogovne regije,
- pravne osebe javnega in zasebnega prava ter fizične osebe, ki opravljajo registrirano dejavnost, pri katerih bo investicija oziroma projekt predstavljal začetek opravljanja dejavnosti ali širitev obstoječih zmogljivosti na območju SAŠA premogovne regije in
- fizične osebe s stalnim prebivališčem na območju SAŠA premogovne regije.

Sredstva se lahko upravičencem dodelijo na podlagi naslednjih postopkov:

- javnega razpisa,
- javnega poziva ali
- na podlagi vloge za neposredno sklenitev pogodbe oziroma na podlagi vloge za neposredno potrditev operacije, kadar je to utemeljeno.

Javne razpise lahko izvajajo resorna ministrstva, javni skladi, javne agencije in javni zavodi.

Za izvedbo javnega razpisa ali javnega poziva se uporablja postopek, določen s predpisi s področja javnih financ, razen če področna zakonodaja določa drugače.

Zakon določa izjemo od javnega razpisa oziroma javnega poziva, in sicer dodelitev sredstev z neposredno sklenitvijo pogodbe oziroma neposredno potrditvijo operacije, kadar gre za investicije v stvarno premoženje države ali občine.

V postopku priprave programa se bodo identificirale potrebna vlaganja v strateško pomembno stvarno premoženje države in občin iz 2. člena tega zakona.

Za investicije v stvarno premoženje, ki je v lasti države, je dodelitev sredstev na podlagi javnega razpisa ali javnega poziva neizvedljivo. Država kot lastnik in ustanovitelj skrbi tako za nove investicije kot za investicijsko vzdrževanje. Če je lastnik infrastrukture država, se za projekt, katerega lastnik/upravičenec je država kot pomemben deležnik/lastnik razvojne infrastrukture, se sredstva v okviru program razvojnega prestrukturiranja zagotovijo brez javnega razpisa.

Za investicije v stvarno premoženje, ki je v lasti občine, za katere se bo ugotovilo, da je gre za pomemben projekt v SAŠA premogovni regiji in je edini možni prejemnik zgolj ena občina, je izvedba javnega razpisa ali javnega poziva nesmiselna.

Osmi odstavek določa, da se v primeru, da imajo ukrepi značaj državnih pomoči, merila in pogoji dodeljevanja državnih pomoči določijo v programu ukrepov razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije ali se zanje uporabljajo programi pristojnih ministrstev in iz njih izhajajoče sheme državnih pomoči oziroma ustrezno potrjene sheme državnih pomoči. S tem želimo zagotoviti, da se v primeru, ko sheme državnih pomoči, ki so že potrjene, uporabljajo neposredno, medtem ko se za vsebine, za katere sheme še niso potrjene, osnova uredi v samem programu iz 9. člena tega zakona.

Na podlagi zakona se lahko sredstva v okviru programa namenijo za komuniciranje posameznih instrumentov programa in promocijo SAŠA premogovne regije. Financiranje je omejeno do največ dveh odstotkov vrednosti programa.

Obrazložitev k 10. členu

Zaradi postopnega predčasnega zapiranja Premogovnika Velenje do leta 2033 bo Savinjsko-Šaleška premogovna regija izgubila vir za daljinsko ogrevanje, ki je pomembno prispeval k izboljšanju kakovosti zraka z zmanjšanjem nekontroliranih škodljivih emisij iz individualnih kurišč, in

namesto tega zagotovitvijo enega, na čistilno napravo vezanega izpusta. Ohranjanje sistema daljinskega ogrevanja je nujno za nadaljnjo zaščito okolja, zato ta člen določa vlaganja v sistem daljinskega ogrevanja, ki se izvedejo do leta 2030. Sistem daljinskega ogrevanja Šaleške doline bo zagotavljal doseganja stabilnega, vzdržnega in dolgoročnega trajnostnega ogrevalnega sistema, ki bo prispeval k celovitemu energetskega prestrukturiranju regije.

Strateški projekt prenove sistema daljinskega ogrevanja Šaleške zajema dve fazi:

- posodobitev distribucijskega omrežja in
- vzpostavitev novih proizvodnih virov toplote OVE.

Upravičenost do financiranja je vezano na lastništvo javne infrastrukture v okviru sistema daljinskega ogrevanja. Zato sta kot upravičenki do financiranja projekta določeni Mestna občina Velenje in Občina Šoštanj, ki pa sta zavezani, da oddajta predmetno infrastrukturo v upravljanje pod tržnimi pogoji.

Peti in šesti odstavek opredeljujeta vir vlaganj v sistem daljinskega ogrevanja, ki se sofinancira iz državnega proračuna, ter določa, da se vrednost in letna dinamika financiranja projekta opredeli z neposredno sklenitvijo pogodbe o financiranju oziroma neposredno potrditvijo operacije. Za izvedbo projekta v obdobju izvajanja zakona sta odgovorni Mestna občina Velenje in Občina Šoštanj. Ministrstvo, pristojno za energijo, je odgovorno za sofinanciranje projekta. Namenska sredstva se zagotovijo na proračunski postavki pristojnega ministrstva ter proračunskih postavkah Mestne občine Velenje in Občine Šoštanj.

Obrazložitev k 11. členu

Projekti preureditve energetske lokacije Termoelektrarne Šoštanj iz fosilnih goriv na obnovljive vire energije, vključno s plavajočo sončno elektrarno na Družmirskem jezeru, se sofinancirajo iz sredstev državnega proračuna ali iz evropskih sredstev.

Sredstva v okviru projekta preureditve energetske lokacije na obnovljive vire energije, vključno s plavajočo sončno elektrarno na Družmirskem jezeru, bodo namenjena sofinanciranju nameščanja naprav na OVE za proizvodnjo čiste energije, ki bodo nadomeščala izpadli vir energije na premog. V tem sklopu bodo sofinancirani različni viri OVE, med drugim primeroma postavitev naprav za proizvodnjo toplotne energije iz odpadne lesne biomase, toplotnih črpalk, sončnih kolektorjev, za proizvodnjo električne energije iz sončnih elektrarn, postrojenj za proizvodnjo brezemisij, obnovljivih goriv, polnilnih mest in podobno. Sredstva bodo dodeljena kot državna pomoč v skladu s pravili na področju državnih pomoči, in sicer lastniku zemljišč na sami energetske lokaciji (državno podjetje Holding Slovenske elektrarne d.d. oziroma hčerinske družbe). Projekt bo neposredno potrjen oziroma bo sklenjena neposredna pogodba, ker gre za vnaprej znanega lastnika zemljišč energetske lokacije kot edinega možnega prejemnika sredstev.

Obrazložitev k 12. členu

SAŠA premogovna regija se sooča z negativnim demografskimi trendi, prebivalstvo se stara, mladi se izseljujejo, zato je treba nujno zagotoviti dodatna nova neprofitna stanovanja tako za mlade, za visoko izobražen kader, mlade družine kot tudi starejše. Povečanje števila novih neprofitnih stanovanj pomeni tudi povečanje števila prebivalcev v regiji, kar je ključno za nadaljnji razvoj in podporo prestrukturiranju.

Anketa po potrebah stanovanj je pokazala da občine navedene v SAŠA premogovni regiji potrebujejo približno 650 dodatnih neprofitnih oziroma oskrbovanih stanovanj. Rudniška stanovanja se lahko znajdejo na trgu, kar pa pomeni dodatnih približno 330 stanovanj, s čimer se potreba poveča na 980, torej skupno približno 1000 neprofitnih stanovanj.

Zagotovitev 1000 neprofitnih najemnih stanovanj v SAŠA premogovni regiji je ključna razvojna prioriteta, saj:

- omogoča ekonomski in socialni prehod regije,
- izboljšuje privlačnost za prebivalce,

- služi kot strateško orodje za blaženje posledic zapiranja premogovništva in
- omogoča zadrževanje izobraženega kadra v regiji.

Gre torej za temeljno infrastrukturo za prihodnost regije, –brez katere prestrukturiranje nima trdne podlage. Stanovanja omogočajo zagon novih podjetij, prihod izobraženega kadra in krepijo regionalno konkurenčnost, kar sovпада s cilji regije glede gospodarskega prestrukturiranja.

Sredstva bodo namenjena za sofinanciranje:

- odkupa oziroma prenosa stanovanj energetskih družb za namene zagotavljanja neprofitnih najemnih stanovanj za različne ciljne skupine,
- komunalne opremljenosti za gradnjo neprofitnih najemnih stanovanj,
- nakupa zemljišč namenjenih neprofitni stanovanjski gradnji,
- nakupa stanovanj, namenjenih za oddajo po javnem razpisu za neprofitna najemna stanovanja in
- pripravo projektne dokumentacije in gradbeno obrtniških del za gradnjo neprofitnih najemnih stanovanj.

Pomembno je predvsem to, da se ohrani fond stanovanj energetskih družb za namen neprofitnih najemnih stanovanj, v katerih že živijo delavci oziroma upokoјenci teh družb.

Sredstva se bodo dodeljevala na podlagi javnega razpisa ali poziva, ki ga bo izvajalo ministrstvo, pristojno za stanovanjsko politiko, ali Stanovanjski sklad Republike Slovenije, javni sklad.

Obrazložitev k 13. členu

Komplementarni in nujni ukrep k novi podjetniški infrastrukturi je povečanje dostopa do kapitala zagonskim in t. i. scale-up podjetjem s sedežem v Savinjsko-Šaleški regiji ter dodatna programska podpora, kar bo doprineslo k privabljanju podjetij v regijo od drugod, hitrejšemu razvoju start-up podjetij, povečanju stopnje preživetja na trgu in posledično ustvarjanju novih delovnih mest.

Analiza stanja in potreb po inkubatorjih v Savinjsko-Šaleški regiji je poleg identifikacije potreb po izgradnji novega podjetniškega inkubatorja v regiji pokazala tudi potencial, da z ustrezno javno podporo subjektom iz Savinjsko-Šaleške regije regija postane Dolina start-up in scale-up podjetij. Cilj bo mogoče doseči s projektnim pristopom, v okviru katerega se bo oblikovala kombinacija različnih oblik podpore (npr. zagonske subvencije, lastniško financiranje in izvedba mehkih vsebin podpore).

Celovit nabor ukrepov, s katerimi se bo zasledoval cilj Savinjsko-Šaleške regije kot Doline start-up in scale-up podjetij, način njihovega izvajanja, razpoložljiva sredstva, pogoji, izvajalci in druge podrobnosti bodo določeni v programu razvojnega prestrukturiranja.

Obrazložitev k 14. členu

Center kulturnega in kreativnega sektorja se ustanovi v okviru že obstoječega Javnega zavoda Festival Velenje, katerega ustanoviteljica je Mestna občina Velenje. V okviru zakona se za obdobje njegove veljavnosti zagotovi sofinanciranje vzpostavitve in delovanja centra kreativnih trajnostnih industrij z dodatnimi namenskimi sredstvi, opredeljenimi v 17. členu tega zakona, in sicer za obdobje veljavnosti tega zakona. Delovanje centra se bo financiralo po postopku neposrednega poziva, kot to določa Pravilnik o načinu izvajanja financiranja javnih zavodov, javnih skladov in javnih agencij na področju kulture (Uradni list RS, št. 85/10).

Center je platforma povezovanja ustvarjalnosti, spretnosti in znanj, ki povezuje raznolike ustvarjalce, industrijo, izobraževalne, raziskovalne, kulturne in umetniške ustanove ter lokalne skupnosti na področju trajnostnih industrij z namenom oblikovanja krožnega gospodarstva.

Center bo v sedmih letih delovanja realiziral ambiciozen program ter zagotovil proaktivno promocijo in podporo vsem segmentom profesionalnega delovanja na področjih ustvarjalnosti in kreativnosti. Novo ustanovljena organizacija bo vzpostavila aktivno mrežo deležnikov, zasnovala vsebine in v

SAŠA premogovni regiji povezala deležnike s področij kulturno-umetniške ustvarjalnosti v močni povezavi z gospodarstvom in področjem izobraževanja.

Center bo s povezovanjem ustvarjalcev, podjetij in šol ustvaril regijsko mrežo sodelovanja, ki bo prispevala k razbremenitvi gospodarstva na področjih oblikovanja, promocije in razvoja produktov, hkrati pa mladim odpiral karierne priložnosti v kreativnih in trajnostnih industrijah.

Na področju izobraževanja bo v sodelovanju z izobraževalnimi ustanovami (formalnimi in neformalnimi) mladim intenzivno približal ustvarjalnost na umetniških področjih tudi skozi fokus kariernih perspektiv s področja kreativnih in trajnostnih industrij.

Center bo postal osrednje regionalno središče za razvoj kreativnih in trajnostnih industrij. Z vzpostavitvijo sodobne infrastrukture, partnerskih mrež in programov bo ustvaril trajne pogoje za povezovanje umetnosti, podjetništva in izobraževanja ter prispeval k prepoznavnosti regije kot inovativnega, ustvarjalnega in trajnostno usmerjenega okolja.

Obrazložitev k 15. členu

Muzej premogovništva Slovenije v Velenju je posebna dediščinska institucija, ki predstavlja ključen element identitete regije in tehniške dediščine Slovenije. V procesu zapiranja Premogovnika Velenje postaja vse bolj jasno, da je dolgoročna rešitev za ohranitev in razvoj muzejske dejavnosti prenos upravljanja na lokalni javni zavod, tj. Muzej Velenje. Muzej Velenje prevzame upravljanje stalne razstave in spremljajoče objekte nad površino, medtem ko se za podzemni del vzpostavi poseben režim, kjer država oziroma zavezanec za izvajanje varnostno tehničnih nalog zagotavlja varnostno-tehnično podporo in monitoring, Muzeju Velenje pa se omogoči izvajanje vodenih ogledov.

S tem zakonom se v okviru proračuna ministrstva, pristojnega za kulturo, zagotovijo dodatna namenska sredstva za vzpostavitev in delovanje enote muzeja, za odkup premoženja, ki ga je enota muzeja uporabljala za izvajanje svoje dejavnosti v okviru Muzeja premogovništva Slovenije do uveljavitve tega zakona in za izvajanje muzejske dejavnosti dokumentiranja, predstavljanja, varovanja in interpretacije muzejskih zbirk in dediščine premogovništva. Financiranje delovanja se bo izvajalo v skladu s postopki financiranja, ki urejajo financiranje javne službe muzejev.

Obrazložitev k 16. členu

Ob zapiranju Premogovnika Velenje d.o.o. premoženje ne sem biti odtujeno neodplačno, saj je ob zapiranju treba poravnati vse stroške zapiranja in poplačati upnike. Občine so identificirale pomembne strateško-razvojne nepremičnine, katerih namembnost je predvidena za javno korist in ki naj bi prešle v last lokalnih skupnosti. Glede na dejstvo, da ob zapiranju Premogovnika Velenje d.o.o. brezplačni prenosi nepremičnin niso možni in da lokalne skupnosti za odkup nepremičnin ne razpolagajo z dovolj občinskimi proračunskimi sredstvi, se z zakonom omogoči sofinanciranje nakupa v okviru proračunskih možnosti proračuna Republike Slovenije, in sicer največ do ocenjene vrednosti nepremičnine . V zakon se umesti varovalka, da občina v desetih letih ne sem odtujiti, obremeniti ali spremeniti namembnosti premoženja. V nasprotnem primeru mora sredstva države v realni vrednosti vrniti v proračun Republike Slovenije.

Obrazložitev k 17. členu

Sredstva po tem zakonu se kot dodatna namenska sredstva za vsako proračunsko leto zagotovijo v proračunu Republike Slovenije na posebnih proračunskih postavkah pristojnih ministrstev, kot to izhaja iz tega člena. Za izvajanje tega zakona bodo odprte nove proračunske postavke, ki bodo predstavljale dodatna sredstva ministrstev poleg že zagotovljenih rednih sredstev.

Ukrepi razvojne podpore se izvajajo v skladu s pravili o uporabi nacionalnih sredstev državnega proračuna, uporabi sredstev evropske kohezijske politike in pravili o dodeljevanju državnih pomoči.

Prejemniki sredstev zagotovijo, da v desetih letih od dokončanega strateškega projekta iz tretjega poglavja tega zakona ne pride do spremembe lastništva predmeta sofinanciranja ali spremembe

namembnosti. V nasprotnem primeru se vložek države v realni vrednosti vrne v proračun Republike Slovenije.

Obrazložitev k 18. členu

Zakon določa obveznost poročanja o izvajanju zakona za vsaki pretekli dve leti. Poročilo pripravi ministrstvo, pristojno za regionalni razvoj, na podlagi poročil resornih ministrstev o izvajanju ukrepov z njihovega področja ter poročila Razvojne agencije Savinjsko-Šaleške regije o izvedenih aktivnostih, vezanih na izvajanje pravičnega prehoda in tega zakona v regiji za pretekli dve leti in izvajalcev instrumentov po tem zakonu.

Poročilo sprejme vlada, ki nato poroča državnemu zboru.

Po zaključku izvajanja ukrepov in instrumentov po tem zakonu vlada sprejme tudi končno poročilo o izvajanju tega zakona in o tem poroča državnemu zboru.

Obrazložitev k 19. členu

Prehodna določba določa skrajni rok za sprejem Programa razvojnega prestrukturiranja SAŠA premogovne regije, in sicer devet mesecev od uveljavitve zakona.

Obrazložitev k 20. členu

V tem členu je urejen rok, po preteku katerega prične zakon veljati (vacatio legis).

